

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

**Taktické postupy překonávání lživé
výpovědi**

Diplomová práce

Jana Vaníčková

Vedoucí diplomové práce:

doc. JUDr. Zdeněk Konrád, CSc.

Praha, červen 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 9. 6. 2010

Jana Vaníčková

Poděkování

Děkuji panu doc. JUDr. Zdeňku Konrádovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce, za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

V Praze dne 9. 6. 2010

Jana Vaníčková

Osnova

1.Úvod	6
2.Obecně teoretická problematika výslechu a výpovědi	8
2.1.Vymezení pojmů.....	8
3.Výslech	14
3.1.Z pohledu trestněprávního	14
3.2.Z pohledu kriminalistického	14
3.3.Z pohledu psychologického	14
3.4.Cíl výslechu	15
3.5.Druhy výslechu.....	15
3.6.Vysvětlení	16
3.7.Stadia výslechu	16
4.Problematika lživé výpovědi	22
4.1.Paměťové stopy a proces formování výpovědi.....	22
4.2.Proces rozpoznávání lživé výpovědi	23
4.3.Věrohodnost (pravdivost) výpovědi	25
4.4.Sugestivní a kapiózní otázky	26
4.5.Sebeobvinění a nepravdivá doznání	28
5.Druhy taktických postupů	30
5.1.Výslechové situace	30
5.2.Základní typy taktických postupů.....	30
5.2.1. <i>Odhalení, objasnění a odstranění příčin motivujících lživou výpověď</i>	30
5.2.2. <i>Stimulování kladných vlastností vyslýchaného</i>	33
5.2.3. <i>Využití emocionálního napětí vyslýchaného</i>	34
5.2.4. <i>Využití vnitřních rozporů výpovědi a rozporů mezi údaji vyslýchaného a jinými důkazy</i>	36
5.2.5. <i>Využití reflexních úvah lživě vypovídajícího</i>	42

6.Příklady dalších taktických postupů směřujících k překonání lživé výpovědi....	51
6.1.Využití pořadí výslechu několika svědků a spoluobviněných.....	51
6.2.Využití taktických možností v mezích trestně procesního zákona (trestního řádu) o souvislém výkladu – monologu.....	52
7.Metody užívané k překonávání lživé výpovědi	54
7.1.Prověrka výpovědi na místě.....	54
7.2.Věžňovo dilema - teorie her	56
8.Zvláštní formy zjišťování informací z paměťových stop vyslychaného	59
8.1.Fyziodetekční vyšetření	59
8.2.Vyšetřovací hypnóza	62
9.Obecné poznámky k taktickým postupům i metodám	65
10.Závěr	66
Použité zkratky	67
Seznam použité literatury	70
Resumé.....	72

1. Úvod

Za téma své diplomové práce jsem si vybrala Taktické postupy překonávání lživé výpovědi. S touto problematikou souvisí mnoho tematických okruhů a já jsem si vědoma toho, že nemohou obsáhnout všechny aspekty, které se tématu týkají, a proto se budu zabývat jen některými z nich a to z důvodu jejich hlubšího poznání.

Ústředními pojmy této diplomové práce jsou výpověď a s ní související pojem výslechu. Těmito pojmy se zabývá kriminalistika a to její podobor kriminalistická taktika. Vedle nich jsou výslech a výpověď ústředními pojmy také forenzní psychologie, speciálně kriminalistické psychologie. Kriminalistika se zabývá těmito pojmy zejména z hlediska strategie, taktiky a metodiky, zatímco forenzní psychologie se zabývá výpovědí a výslechem z hlediska jeho psychologických mechanismů a výpověď zkoumá jako produkt výslechu.

Forenzní psychologie patří mezi aplikované disciplíny. Zabývá se chováním a prožíváním lidí v situacích regulovaných právem, zejména právem trestním. Vzhledem ke kriminalistice je pomocnou disciplínou. Její poznatky jsou aplikovány v kriminalistické praxi.

Pojmy výslech a výpověď se zabývá také trestní právo procesní a to v rámci dokazování. Trestní zákoník stanoví procesními pravidla v trestním řízení a také práva a povinnosti jednotlivých stran.

Mezi základní pojmy, kterými se zde budu zabývat, patří také vyslýchaný a vyslýchající. Tyto osoby tvoří dvě strany při procesu výslechu. Vzniká mezi nimi speciální vztah, na kterém do jisté míry závisí množství informací i případné učinění doznání obviněného, které se vyslýchajícímu podaří od vyslýchaného získat.

Diplomová práce je rozdělena do deseti základních kapitol. Nejprve vymezím některé pojmy, které mají souvislost s tematikou dané diplomové práce. Třetí kapitola je věnována obecně pojmu výslechu, vysvětlení a také jednotlivým stadiím výslechu. Čtvrtá kapitola pojednává zejména o paměťových stopách a pravdivosti (věrohodnosti) výpovědi. Dále se zabývá sugestivními a kapciózními otázkami, sebeobviněním a nepravdivým doznáním, ale též procesem rozpoznání lživé výpovědi. Následující kapitola tvoří základ této diplomové práce, jelikož se zabývá právě jednotlivými taktickými postupy, které se užívají k překonání lživé výpovědi. Šestá kapitola se zabývá některými dalšími taktickými postupy, které nejsou obecně řazeny mezi základní. V sedmé kapitole jsou uvedeny metody, které mají také souvislost s využitím při lživých výpovědích. Na závěr se budu zabývat také méně známými, zvláštními metodami, o jejichž účinnosti a spolehlivosti byly vedeny mnohé debaty. K těmto taktickým postupům i metodám přidám několik obecných poznámek, které budou převážně praktického charakteru a souvisejí s daným tématem.

V rámci zadaného tématu se má práce bude soustředit pouze na přípravné trestní řízení. Výslech může být proveden i u osoby podezřelé, proti které ještě nebylo zahájeno trestní stíhání a to podle § 76 odst. 5 TrŘ, ale také u osoby, jejíž výpověď má povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu podle § 158 odst. 8 TrŘ a u dalších osob z jiných důvodů zde uvedených. V rámci zjednodušení pojmosloví zde však obecně uvádím pouze pojmy obviněný a svědek. V příkladech z praxe se však pojem podezřelý také může objevit.

Vzhledem k omezenému rozsahu této diplomové práce není možné pojmout danou problematiku vyčerpávajícím způsobem. Snahou je zachytit základní taktické postupy, podrobně je rozebrat a znázornit na příkladech z praxe. Zbývat se budu také dalšími více či méně známými taktickými postupy a metodami, které mají vztah k překonání lživé výpovědi. Všechny taktické postupy i metody budu hodnotit z hlediska jejich praktického využití, tedy jejich účinnosti, spolehlivosti, případně též možností jejich využití v budoucnu. Ke každému taktickému postupu či metodě budu uvádět praktické případy, které mají dokreslit jejich možné praktické a efektivní využití.

Za cíl si tato práce klade vymezit příčiny a mechanismus lživých výpovědí a odůvodnit navrhované taktické postupy k překonání lživé výpovědi.

Diplomová práce vychází ze stavu právních předpisů platných k 31. 5. 2010. Změny po tomto datu nejsou již v práci zohledněny.

2. Obecně teoretická problematika výslechu a výpovědi

2.1 Vymezení pojmů

Výpověď

Výpovědi se rozumí sdělení vyslychané osoby učiněné v průběhu výslechu a zadokumentované podle příslušných právních předpisů.¹ Výpověď získaná výslechem je pramenem důkazů, důkazním prostředkem.² Celý proces výslechu směřuje k získání pravdivé a úplné výpovědi, která je tedy konečným cílem a výsledkem výslechu.

L. Čírtková uvádí, že *výpověď je jedním z důkazních prostředků, pomocí kterého lze za podmínky její věrohodnosti zjistit průběh kritických událostí ve vyšetřovaném případě, výpověď je současně důležitým pramenem pro utváření vyšetřovatelského a soudcovského přesvědčení v projednávaném případě a nenahraditelným zdrojem informací pro plné objasnění případu.*³ Tato definice je pojata zejména z hlediska psychologického. Domnívám se, že použití termínu „věrohodnost“ v uvedené definici je poněkud problematické. Zastávám názor, že zjistit průběh kritických událostí lze pouze v případě pravdivosti výpovědi. Problematikou výkladu těchto pojmů se budu blíže zabývat v kapitole číslo 4. Výpověď není vždy důkazním prostředkem, berme v potaz zvláštní druh výpovědi, jímž je podané vysvětlení, které ne vždy může být použito jako důkaz. Ustanovení trestního řádu v § 158 odst. 5 jasně vymezuje případy, kdy lze úřední záznam o podaném vysvětlení užít před soudem jako důkaz (jde o případy neodkladných a neopakovatelných úkonů). Obecně slouží úřední záznam o podaném vysvětlení státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která takové vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek, a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede.

Kriminalistickotaktický postup

Podle J. Strause taktickým postupem rozumíme „*racionální a efektivní činnost nebo nejučelnější linii jednání při organizaci a plánování kriminalistické praktické činnosti, přípravě a provádění jednotlivých kriminalistickotaktických metod*“.⁴

S definicí pojmu a autorem souhlasím, co se týče racionálnosti kriminalistickotaktický postup je opravdu racionální činností, jelikož obecně je postup sice popsán, ale jeho použití v konkrétní situaci vyžaduje rozumovou úvahu. Efektivním kriminalistickotaktický postup jistě je, někdy však více, jindy méně. Efektivita je v případech postupů, které jsou používány k překonání lživé výpovědi, relativním pojmem. Daný postup je efektivní, pokud se díky jeho správnému použití dosáhne toho,

¹) viz MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš., vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 328

²) viz PROTIVÍNSKÝ, M., PRERAD, V. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. PRAHA: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, s. 29

³) srov. ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, s. 174-175

⁴) STRAUS, J. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 11

že vyslýchaný ustoupí z pozice lživé výpovědi a počne pravdivě vypovídat, anebo vůbec pozici lživé výpovědi nenastoupí. V každém případě závisí efektivita na vhodném použití daného postupu.

Kriminalistickotaktický postup vychází z podstaty určité kriminalistickotaktické metody, která umožňuje jeho efektivní realizaci při získávání a prověrce informací a mají podstatný význam pro způsob uplatnění této metody v podmínkách odhalování, objasňování a vyšetřování konkrétní trestní věci.⁵

Kriminalistickotaktická metoda

Pojem metoda je vymezen v knize *Kriminalistika*, a to tak, že je to „určitý postup, cesta, způsob, jehož pomocí člověk něco poznává nebo zhotoví“⁶. J. Straus ve své knize *Kriminalistická taktika* uvádí, že kriminalistickotaktická metoda je „systém vzájemně propojených a podmíněných úkonů, při poznání kriminalisticky relevantní události, získávání a využívání kriminalisticky relevantních informací uložených v paměťových stopách a poznatků získaných z logických vazeb mezi kriminalistickými stopami“⁷.

Kriminalistickotaktická metoda tvoří samostatnou skupinou metod kriminalistiky. Tvoří ji „systém pojmů, nástrojů a pravidel“⁸ a může být charakterizována také jako „systém uskupených a vzájemně spojených a podmíněných úkonů, postupů, operací používaných v určitých podmínkách k řešení úkolu, který je předmětem poznání“⁹.

Dále můžeme kriminalistickotaktickou metodu popsat jako „metody kriminalistické praktické činnosti představující strukturu, obsah a posloupnost typických činností policejních orgánů při odhalování, objasňování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti“¹⁰. Vyšetřovatelé na základě jejich použití získávají informace, přetvářejí je, dokumentují a rozhodují o jejich použití v praxi. Mezi tyto metody patří například metoda kriminalistických verzí, plánování procesu odhalování, objasňování a vyšetřování trestných činů, metody výslechu, rekognice, konfrontace, prověrka výpovědi na místě, apod.

Kriminalistickotaktické metody mají relativně stálou povahu. Naproti tomu taktické postupy jejich uplatnění jsou značně variabilní. Volba vyslýchaného ohledně použití určitého taktického postupu závisí do značné míry na okolnostech případu a na možnostech využití poznatků dalších vědních oborů při zjišťování, zajišťování a prověrce důkazů.

⁵) srov. tamtéž s. 11

⁶) MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš., vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 105
srov. KONRÁD, Z., VESELÁ, J. *Rekognice*. Praha: Policejní akademie České republiky, Katedra kriminalistiky2008, s. 17

⁷) STRAUS, J. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 10-11

⁸) STRAUS, J. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 10

⁹) tamtéž, s. 10

¹⁰) tamtéž, s. 10

Obviněný

Obviněným je osoba, proti které bylo zahájeno trestní stíhání. Být obviněným znamená být v procesním postavení v trestním řízení (subjekt). Obviněný má specifická práva a povinnosti v rámci tohoto řízení. Jde o velmi významný statut „obviněného“, ke kterému se vážou významná práva, jako právo nevypovídat, zvolit si obhájce, musí mu být dána možnost se k obvinění podrobně vyjádřit, atp.

Výpověď obviněného

Výpověď obviněného je vedle základním důkazním prostředkem. Je také prostředkem vlastní obhajoby obviněného, kterým se brání proti sdělenému obvinění. Takto popisuje výpověď obviněného J. Jelínek.¹¹

Protivinský, Prerad uvádějí, že „výpověď obviněného je sdělením osoby, jež byla vzata k trestní odpovědnosti, o okolnostech jí známých a majících význam ve věci a sice sdělením dokumentovaných podle předpisu trestního řádu“.¹²

Výpověď je pro obviněného velmi významná právě tím, že se jejím prostřednictvím může účinně bránit sděleným obviněním. Při výslechu nesmí být obviněný žádným způsobem k výpovědi nebo k doznání donucován. Není povinen vypovídat v trestním řízení pravdu, má také právo vůbec nevypovídat. I tak lze pojmout zákonné právo obhajoby obviněného. Pokud by měl za to, že by jeho výpověď uškodila, nemusí vypovídat vůbec.

Svědék

Svědék je osoba rozdílná od obviněného, která byla vyzvána orgánem činným v trestním řízení, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech, jež vnímala svými smysly.¹³ V učebnici trestního práva procesního od J. Jelínka a kol. je pojem svědka vymezen takřka identicky.

Svědkoví připadá v trestním řízení významná úloha. Díky jeho informacím se mají kriminalisté v konkrétních případech o co opřít. S procesní rolí svědka jsou také spojena specifická práva a povinnosti. Svědek nutně musí být osoba odlišná od obviněného, jelikož zájmy těchto dvou osob včetně jejich procesních práv a povinností se odlišují. Svědek vypovídá o skutečnostech, které vnímal svými smysly. Je jedno, o jaký smysl jde, důležité je, aby informace ze své paměti dokázal správně dekodovat.

¹¹⁾ viz JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 366

¹²⁾ PROTIVÍNSKÝ, M., PRERAD, V. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. PRAHA: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, s. 32

¹³⁾ viz SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. Praha: Portál, 2003, s. 16

srov. CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: Linde Praha, 2006, s. 333

Výpověď svědka

Výpověď svědka je základním důkazním prostředkem, který se v trestním řízení objevuje nejčastěji. Svědkové mají podle § 97 TrŘ¹⁴ všeobecnou povinnost svědčit. Tato povinnost zahrnuje nutnost dostavit se na předvolání k orgánu činnému v trestním řízení a vypovídat jako svědek. Z povinnosti svědčit však existují výjimky uvedené v trestním řádu, jako právo výpověď odepřít podle § 100 TrŘ, čl. 28 Ústavy a čl. 86 odst. 3 Ústavy ČR a také zákaz výslechu podle § 99 a § 10 TrŘ.

Paměťová stopa

Podle mého názoru je paměťová stopa informace, kterou si osoba vytvořila skrze své vnímání a uložila ji do vzpomínek. Osoba, jež je vnímala, může tyto informace dekódovat buď výpovědí, nebo rekognicí.

Kriminalistika definuje paměťovou stopu jako odraz objektivní reality, který vznikl a formoval se v příčinných souvislostech s kriminalisticky významnou událostí. Tuto definici nabízí ve své knize Jiří Straus¹⁵. Domnívám se, že v případě paměťové stopy jde opravdu o odraz objektivní reality, protože nikdy nejde o objektivní realitu samotnou. Události či jiné vjemy se filtrují do vzpomínek přes proces vnímání, který nikdy neobsáhne všechny dostupné informace. Dále zasahuje proces zapomínání a v neposlední řadě také schopnost reprodukovat vnímané vjemy.

Forenzní psychologie

Forenzní psychologie nebo také právní psychologie je aplikovaná psychologická disciplína, která se zabývá chováním a prožíváním lidí v situacích regulovaných právem, především však právem trestním.¹⁶ Jedná se o aplikovanou psychologickou disciplínu, která zkoumá psychologickou problematiku v právně relevantních situacích. Jejím cílem je poznat, jaké psychologické děje probíhají v osobě, která se dostane do situace, jež je postihována právem.

Více než kde jinde v trestním právu se právě v procesu výslechu uplatňuje i psychologie. Hraje zde nezastupitelnou úlohu, neboť pomáhá vyslychajícímu v celém jeho průběhu, od navázání psychologického kontaktu, přes poznání osobnosti vyslychaného až k rozhodnutí, který taktický postup pro překonání jeho lživé výpovědi (pokud okolnosti důvodně nasvědčují tomu, že vyslychaný nevypráví pravdu), si vyslychající zvolí.

¹⁴) Poznámka - pokud bude v textu uveden paragraf s označením TrŘ, je tím míněn zákon č. 141/1961 (trestní řád). Pokud již samo označení trestní řád bude obsaženo v předmětné větě, nebudu již označení TrŘ uvádět. V tom samém smyslu budu používat i označení zákona č. 40/2009 (trestní zákoník - TrZ).

¹⁵) STRAUS, J. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 97

¹⁶) srov. ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, s. 9
srov. ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Praha: SUPPORT, 1994, s. 7

Lež

Lež je nepravdivý výrok, kdy si je vyslýchaný této nepravdivosti vědom.¹⁷ Jedná se o úmyslné zkreslení obsahu výpovědi, o úmyslné uvedení nepravdivé informace ve sdělení vyslýchané osoby. Vyslýchající musí rozpoznat přirozené klamné vzpomínky od vědomých lží.

V souvislosti se lží je třeba se zmínit o **konfabulaci**, což jsou klamy paměti. Vyskytují se především u dětí a přestárlých osob.¹⁸ Konfabulace je popisována také jako psychická porucha, při které osoba nahrazuje nedostatek věrných vzpomínek nejrůznějšími domněnkami.¹⁹

Psychologické ovlivňování a přesvědčování

Významnou součástí výslechu je také psychologické působení vyslýchajícího na vyslýchaného. Jeho cílem je ovlivnění výpovědi vyslýchaného tak, aby vypovídal pravdivě a úplně a vyslýchající tak měl možnost získat nové poznatky, které by mohl využít při rozhodování o dalším postupu v přípravném řízení.

Ovlivňováním se rozumí „*proces záměrného působení vyslýchajícího na osobnost vyslýchaného (jeho kognici, emoce), jehož cílem je vyvolat v prožívání a chování vyslýchaného změny (jeho postojů, stanovisek), které by usnadnily naplnění účelu výslechové interakce*“²⁰. Mezi základní metody psychologického ovlivňování vyslýchaného při výslechu patří demonstrování, objasňování, využívání příkladů a metody přesvědčování.

Přesvědčování (persuazi) chápeme jako metodu ovlivňování, při které se přesvědčovaný jedinec pod vlivem verbálního i nonverbálního přesvědčujícího (persuadéra), dobrovolně, zainteresovaně a zúčastněně ujišťuje o zdůvodněnosti nějakého stanoviska.²¹

Rozdíl mezi ovlivňováním, přesvědčováním a donucením, tedy rozdíl mezi přípustnými a nepřípustnými metodami působení, spočívá v tom, že u přípustných metod se počítá s jistou spoluaktivitou vyslýchaného. Tato aktivita musí být dobrovolná, přesvědčovaný se může sám rozhodnout, jakou zaujme pozici. Neoprávněné působení vyslýchajícího na vyslýchaného bývá spojováno s donucováním,

¹⁷⁾ srov. MATIÁŠEK, J., SOUKUP, J., BÁRTA, B. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968, s. 48

¹⁸⁾ srov. KONRÁD, Z. *Prověrka výpovědi na místě*. Praha: Policejní akademie České republiky, Katedra kriminalistiky, 2006

¹⁹⁾ srov. MATIÁŠEK, J., SOUKUP, J., BÁRTA, B. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968, s. 54

²⁰⁾ SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. Praha: Portál, 2003, s. 68

²¹⁾ viz tamtéž s. 69

kteřé je založeno na psychologickém nátlaku, a se sugescí. Právě psychologický nátlak je společným znakem všech právně neakceptovatelných způsobů ovlivňování.²²

Donucení

Na rozdíl od psychologického působení je jakékoli donucení vyslychané osoby nepřípustné. Podle § 92 odst. 1 TrŘ nesmí být obviněný žádným způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání. V Listině základních práv a svobod je v § 7 odst. 2 uvedeno: „*nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu*“. V Chartě základních práv Evropské unie je tento zákaz uveden v čl. 4. Tento zákaz je obsažen také v Evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a to v čl. 3. Každopádně násilí použité vůči vyslychanému je vždy protizákonné.

V případě donucení je osoba vyslychaná v roli pasivního subjektu, není požadována dobrovolnost jejího jednání a není jí zaručena ani svoboda rozhodování. Pod pojmem donucení si každý vybaví zejména násilné donucení. Donucení existuje ale i v psychické formě, zejména ve formě psychického vydírání. Je jistě nezákonným postupem, pokud při výslechu vyslychající hrozí vyslychané osobě, že ji zavře, „až zčerná“.

Křivá výpověď

Křivá výpověď je jako trestný čin uvedena v § 346 odst. 2 TrZ a říká „*kdo jako svědek... před soudem ..., státním zástupcem nebo před policejním orgánem, který koná přípravné řízení podle trestního řádu... uvede nepravdu o okolnosti, která má podstatný význam pro rozhodnutí..., nebo takovou okolnost zamlčí...*“.

Za křivou výpověď nelze považovat lživou výpověď obviněného, jelikož ten může na svou obhajobu také lhát. Jedná se tedy o trestný čin svědka (také znalce, kterým se však v této práci nebudu zabývat). Ale ani u svědka, který vypovídá lživě, aby utajil svůj trestný čin, se nedá hovořit o trestném činu křivé výpovědi.

Křivé obvinění

Podle § 345 TrZ je zní skutková podstata trestného činu křivého obvinění takto: „*kdo jiného lživě obviní z trestného činu...*“. Obvinění spočívá v jednání pachatele, které může mít za následek trestní stíhání individuálně určené nevinné osoby. Osoba křivě obviní konkrétní osobu tím, že o ní vědomě uvede objektivně nepravdivou informaci. Pokud tuto lživou informaci uvede v úmyslu přivodit dané osobě trestní stíhání (musí jít o obvinění z trestného činu), jde o okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby.²³

²²⁾ srov. STRAUS, J. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 201

²³⁾ srov. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání, Praha: Leges, 2009, s. 777

3. Výslech

3.1 Výslech z pohledu trestněprávního

Výslech v pojetí trestního práva je procesní formou (důkazním prostředkem) k získávání výpovědi od vyslychaného jako nositele důkazu.²⁴

Toto vymezení může být problematické. Výslech sám o sobě nemůže být pojímán jako procesní úkon, jelikož trestní řád jej výslovně jako procesní úkon neuvádí, není tedy v trestním řádu samostatně upraven. Trestní řád však zmiňuje výslech obviněného, výslech svědka a výslech znalce jako procesní úkon. To jsou totiž jednotlivé druhy výslechu. Orgán činný v trestním řízení využije výpovědi obviněného, svědka či znalce k získání procesního důkazu, jímž je pravdivý a úplný obsah výpovědi.

3.2 Výslech z pohledu kriminalistického

Výslechem v kriminalistice rozumíme kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslychaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslychaného i vyslychajícího.²⁵ Významnou úlohu zde hraje osoba vyslychajícího, který svou aktivní činností určuje průběh výslechu. Jeho cílem je získat informace o událostech trestných činů či jiných kriminalisticky relevantních skutečnostech zafixované ve vědomí člověka.

V monografické publikaci *Prověrka výpovědi na místě* od Z. Konráda je výslech „jednou z množiny kriminalistických metod, kterými se získávají kriminalisticky a právně relevantní informace uložené ve vědomí člověka“²⁶. Výslech řadíme mezi kriminalistickotaktické metody, jimiž jsou také například konfrontace a rekognice. Autor níže uvádí také definici uvedenou v předchozím odstavci, kterou osobně považuji za v současnosti nejpřesnější definici.

3.3 Výslech z pohledu psychologického

Psychologie výslechu se zabývá interakcí (interpersonálním jednáním) vyslychajícího a vyslychaného a současně produktem této interakce, tj. výpovědí.²⁷

²⁴) viz SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. Praha: Portál, 2003, s. 15

²⁵) viz MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš., vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 327 viz také KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 28

srov. KONRÁD, Z. *Prověrka výpovědi na místě*, Praha: Policejní akademie České republiky, Katedra kriminalistiky, 2006, s. 33

²⁶) KONRÁD, Z. *Prověrka výpovědi na místě*. Praha: Policejní akademie České republiky, Katedra kriminalistiky, 2006, s. 33

²⁷) viz ČÍRTKOVÁ, L., ČERVINKA, F. *Forezní psychologie*. Praha: SUPPORT, 1994, s. 19-20

Psychologie se tedy zabývá výslechem ve dvou směrech. V prvním zkoumá psychologické okolnosti, které popisují a objasňují výslech jako aktuální dění. Výslech je zde brán jako zvláštní forma mezilidského jednání, které se blíží dialogu. V průběhu výslechu studuje psychologické pozadí, což jsou psychologické jevy, které se zde uplatňují. Forenzní psychologie zde tedy objasňuje psychologické souvislosti dění mezi vyslychajícím a vyslychaným.

Ve druhém směru se forenzní psychologie zabývá samotnou výpovědí jako výsledným produktem výslechu. Chápe výpověď jako produkt vzájemného působení vyslychaného a vyslychajícího a současně na ni nahlíží jako na výsledek psychické činnosti konkrétní osoby. Zájemem forenzní psychologie je psychologické zkoumání výpovědi. Forenzní psychologie má také za úkol rozpoznat vlivy, které mají význam pro úplnost a pravdivost výpovědi.

3.4 Cíl výslechu

Cílem výslechu je získat úplnou a věrohodnou výpověď v zájmu zjištění objektivní pravdy v dané trestní věci, tedy zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Tyto informace musí být zjišťovány na základě zákona, v souladu se zákonem a etikou policejní práce.

3.5 Druhy výslechu

Výslechy můžeme členit podle několika kritérií, např.:

- podle trestní minulosti vyslychaného
- podle vztahu vyslychaného k výpovědi

Výslech podle **trestní minulosti** vyslychaného členíme dále na:

- a) výslech osoby dosud netrestané
- b) výslech osoby v minulosti trestané
- c) výslech recidivistů

V rámci výslechu je velmi důležité znát trestní minulost vyslychaného. Je to významné z hlediska výběru vhodného taktického postupu pro překonávání lživé výpovědi. Již trestaná vyslychaná osoba má jisté zkušenosti s vedením výslechu, vyčkává, než zjistí, s jakými důkazy vyslychající disponuje, podle toho přizpůsobuje svou výpověď. Některé taktické postupy překonávání lživé výpovědi jsou pro tyto osoby nevhodné.

Tato práce obsahuje zejména problematiku výslechu osoby, jejíž výpověď je lživá. V mé práci se nebudu zabývat výslechem znalce a výslechem obžalovaného a to z toho důvodu, že tato práce se specializuje na přípravné řízení.

3.6 Vysvětlení

Vysvětlením rozumíme sdělení osoby, vyzvané na základě zákona oprávněným orgánem, aby z důvodů uváděných zákonem podala potřebná vysvětlení, zadokumentované podle požadavků zákona.²⁸ Pojem vysvětlení je uveden jak v trestním řádu (§ 158), tak také v zákoně č. 273/2008 o Policii České republiky (§ 61) a v zákoně č. 533/1991 o obecní policii (§ 11)

Podle § 158 odst. 3 TrŘ policejní orgán opatřuje k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, nezbytná vysvětlení. V rámci toho je oprávněn vyžadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob.

Vysvětlení lze dle mého soudu považovat za zvláštní druh výpovědi. Kritériem dělení je stadium trestního řízení a procesní postavení vyslýchaného.²⁹ Výpověď i vysvětlení se formují analogicky. Vysvětlení tedy nelze považovat za zvláštní druh výslechu. To, že je vysvětlení zvláštním druhem výpovědi naznačuje také § 158 odst. 7 TrŘ, ve kterém je uvedeno „osoba, podávající vysvětlení, s výjimkou podezřelého, je povinna **vypovídat** pravdu a nic nezamlčet“.

3.7 Stadia výslechu

Kriminalistika podle požadavků trestního řádu, které jsou uvedeny v § 101 a §§ 92 a 93 TrŘ, rozlišuje tři typické fáze výslechu: úvodní stadium výslechu, stadium souvislého líčení (monolog) a stadium otázek a odpovědí (dialog).

a) Úvodní stadium výslechu

V tomto stadiu je pro vyslýchajícího vedle splnění procesních formalit či náležitostí výslechu (ověření totožnosti vyslýchané osoby, dotázání na její majetkové a rodinné poměry a předchozí tresty, objasnění sděleného obvinění, poučení o právu odepřít výpověď nebo o zákazu výslechu, atd.) možno též: dotvořit úsudek o osobě a osobnosti vyslýchaného, zjistit postoj vyslýchané osoby k předmětné věci, zjistit postoj vyslýchaného k samotnému faktu výslechu, doplnit informace o vztazích mezi vyslýchaným a dalšími zainteresovanými osobami, rozhodnout o nutnosti utajení totožnosti a podoby svědka ve smyslu § 55 odst. 2 TrŘ, adaptovat se na podmínky nezvyklého výslechového prostředí (pokud výslech neprobíhá v kanceláři vyslýchajícího či ve speciální výslechové místnosti, kde je vyslýchající zvyklý) a formovat psychologický kontakt s vyslýchaným.³⁰

²⁸⁾ viz KONRÁD, Z.: *Vysvětlení - zvláštní druh výslechu?* Kriminalistika, 1999, 4, s. 298

²⁹⁾ srov. tamtéž s. 299

³⁰⁾ srov. MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš., vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 330

Formování psychologického kontaktu s vyslychaným je velmi významným preventivním opatřením, kterým se působí na vyslychaného s cílem předem jej odradit od lživé výpovědi či nechuti vypovídat. Navázáním psychologického kontaktu rozumíme navození takové atmosféry, kdy se vyslychaný nevyhýbá pravdivé výpovědi, má dokonce potřebu pravdivě vypovídat a tuto svou potřebu má zájem také realizovat. S formováním psychologického kontaktu by vyslychající měl začít již při samotném přivítání vyslychaného, neboť první dojem má velký vliv na následné utváření vzájemných vztahů. Dosažení kontaktu je dynamickým procesem.³¹

Pro formování psychologického kontaktu vyslychajícího s vyslychaným jsou významné i další okolnosti, mezi které patří např.:

1) *Slušné, kulturní a korektní vystupování, vyjadřování, oblečení a celková úprava zevnějšku vyslychajícího* - při příchodu vyslychaného se vyslychající představí, nabídne vyslychanému židli, případně kávu či cigaretu. Vyslychající musí působit věrohodně a v případě musí být nestranný, aby vyslychaný uvěřil, že zájmem vyslychajícího je zjistit objektivní pravdu. Vyslychající by měl projevit zájem také o osobní záležitosti vyslychaného.

2) *Vhodné výslechové prostředí* - v současné době se výsledky uskutečňují převážně v kancelářích vyslychajícího nebo, a to méně často, ve speciální výslechové místnosti. Vyslychající se rozhodne podle toho, od koho a jaké informace hodlá výslechem získat. Pokud má být vyslychán svědek, u kterého se lze domnívat, že bude vypovídat pravdivě, vyslychající použije kancelář. Pokud by vyslychaným měl být obviněný, u kterého je naopak riziko, že bude vypovídat nepravdu, vysoké, využije vyslychající speciální výslechovou místnost, což je „*vhodně uspořádané a technicky vybavené pracoviště vyslychajícího zajišťující maximální autenticitu celého výsledku a jeho přesnou dokumentaci za současného prohloubení záruk zákonnosti*“.³²

Pojem speciální výslechová místnost je obecně používán pro celý komplex místností, které jsou vzájemně technicky propojeny. Tento soubor obsahuje čekárnu, místnost pro dozorní službu, vlastní výslechovou místnost a technické pracoviště. Význam využití této místnosti tkví především v tom, že se dokumentuje celý výslechový proces, tím se zajišťuje dodržování zákonnosti při výslechu, vyslychanému se zaručuje stabilní výslechové prostředí a nerušené klima výslechové místnosti, významná je především zvýšená psychologická a informační převaha vyslychajícího. Pořízení veřejného audiovizuálního záznamu umožňuje kdykoli jej znovu použít,

³¹) viz PROTIVÍNSKÝ, M., MUSIL, J., PRERAD, V. Taktika výslechu v přípravném řízení trestním. Praha: SPN, 1987, s. 38

³²) KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 32

snižuje možnost opakování výsledku i ničení důkazů odvoláním se na nesprávný postup vyslychajícího během výsledku.³³

Kanceláře vyslychajících jsou od roku 2008 jednotně dovybaveny podle Grafického manuálu Policie ČR v rámci projektu P 1000, což je interní předpis, vydaný Ministerstvem vnitra. Kanceláře mají poskytovat striktní úřednické, jednoduché a čisté prostředí, osobní předměty zde nejsou vhodné kvůli tomu, že odvádí pozornost vyslychané osoby. U výsledku by také neměly být přítomny přebytečné osoby, jelikož jejich přítomnost také působí rušivě na vyslychaného.

Co se týče speciálních výsledkových místností, na většině obvodních (místních) oddělení Policie ČR nedosahují speciální výsledkové místnosti úrovně, jakou by měly podle projektu P 1000 mít. Důvody jsou zejména ekonomické, ale záleží také na velikosti daného oddělení. Postupně však k vytváření těchto prostor dochází. Projekt P 1000 jasně stanovil pravidla, podle kterých mají být dané místnosti utvářeny - vybaveny. Jiná pravidla platí pro místnosti, které budou sloužit k výsledku obviněného, jiná pro místnosti, kde svou výpověď bude podávat svědek (poškozený).

Speciální výsledkové místnosti pro výslech obviněného jsou vybaveny pouze nejnужnějším vybavením, nábytkem podle jednotného standardu, počítačem a židlemi. Některé speciální výsledkové místnosti, které se využívají ke střežení osob omezených na osobní svobodě, jsou vybaveny toliko stoličkou pro vyslychaného, malým stolem a obehnanými mřížemi. Výslech těchto osob je prováděn přímo v těchto místnostech. Svou strukturou silně připomínají cely ve vězení, což má významný vliv zejména na zvýšení emočního napětí u vyslychaného. Netypické výsledkové místnosti však postupně mizí a jsou nahrazovány standardizovanými specializovanými výsledkovými místnostmi. Speciální výsledkové místnosti pro výslech svědka jsou výrazně přívětivěji zařízené. Zajímavé je použití syté modré barvy, která vhodně doplňuje dané prostředí.

3) *Vhodná forma zajištění přítomnosti vyslychaného* - jedná se především o osobní či pouze ústní (telefonickou) výzvu k dostavení se na útvar Policie ČR, také o písemné předvolání, důvodné předvedení atp.

4) *Posouzení a pochopení aktuálnosti ohrožení života, zdraví a majetku vypovídajícího svědka nebo jeho rodiny a řešení utajení jeho totožnosti* - příklad: Žena si vzala muže (cizince) muslimského vyznání. Ten ji krátce po svatbě začal nutit dodržovat pravidla islámu. Tedy především se nesměla stýkat s jinými muži a to ani na pracovišti. Počal ji také fyzicky napadat. Žena se od muže odstěhovala. Musela však několikrát změnit adresu, jelikož muž ji pokaždé vypátral a vyhrožoval, že ji zabije. V posledním telefonátu muž ženě detailně popsal místo jejího bydliště a ujistil ji, že je na cestě k ní a že ji hodlá zabít. Žena vše nahlásila na Policii ČR a požádala o pomoc. Policistům se nepodařilo zajistit žádné důkazy svědčící o pravdomlnosti ženy. Proto

³³) srov. tamtéž s. 34

požádali o pomoc kolegy z Prahy, díky nimž se podařilo zjistit, že muž se v uvedeném vozidle pohybuje opravdu směrem k místu bydliště ženy. Ženě byla poskytnuta krátkodobá ochrana podle § 50 zákona č. 273/2008 o PČR. Muž byl zadržen a obviněn z nebezpečného vyhrožování podle § 353 odst. 1 TZ. Byl uznán vinným a odsouzen k jednomu roku odnětí svobody a pěti letům zákazu pobytu v daném okrese. Tímto práce policistů neskončila, do dnešní doby provádějí v místě bydliště ženy nepravidelné hlídky a poskytují jí ochranu při nutném vycestování z okresu.

5) *Vhodná forma seznámení vyslýchaného s předmětem výslechu, jeho procesním postavením a z toho vyplývajícími právy a povinnostmi* - vyslýchající musí dodržet procesní postup uvedený v trestním řádu, který zahrnuje zejména povinnost poučení svědka i obviněného. Svědek musí být poučen o právu odepřít výpověď podle § 101 odst. 1 TrŘ a také o zákazu výslechu podle § 99 TrŘ nebo o možnosti postupu podle ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ (utajení totožnosti a podoby svědka), je-li toho třeba, svědek je poučen i o povinnosti vypovídat úplnou pravdu a nic nezamlčet (§ 101 odst. 1 TrŘ). Obviněnému musí být objasněna podstata sděleného obvinění a musí být poučen o svých právech (§ 91 odst. 1 TrŘ). Podle § 158 odst. 7 TrŘ je třeba předem poučit osobu podávající vysvětlení o tom, že je povinna vypovídat pravdu a nic nezamlčet.

Co se týče formy všech těchto sdělení, vyslýchající by měl věnovat pozornost tomu, zda se vyslýchaný na tato poučení soustředí, měl by hovořit srozumitelně, rychlost i způsob sdělení by měl přizpůsobit mentálním schopnostem vyslýchaného a jeho současnému psychickému stavu. Vhodná je průběžná kontrola otázkami, zda vyslýchaný poučení rozuměl, nebo zda může zopakovat, co právě vyslýchající řekl.

J. Straus uvádí, že vyslýchající si může vybrat mezi dvěma formami - úřední a občanskou.³⁴ Občanská forma se doporučuje u vyslýchaného, u kterého existují opodstatněné předpoklady, že bude vypovídat pravdivě, také je vhodná pro výslechy mladistvých, starých osob a osob mentálně zaostalých. Jedná se o méně formální způsob sdělení procesních práv a povinností vyslýchaného, seznámení s jeho procesním postavením i s předmětem výslechu.

6) *Vhodný psychologický přístup podle zvláštností vyslýchané osoby* - např. pokud lze očekávat, že vyslýchaný bude lhát, měl by vyslýchající zvolit autoritativní tón pro komunikaci s ním, naopak, pokud lze očekávat, že vyslýchaný bude vypovídat pravdivě, volila bych tón mírnější a to z důvodu, aby si vyslýchaný nepřipadal podezřelý ze lživé výpovědi. To by totiž mohlo mít za následek ztrátu důvěry v objektivnost vyslýchajícího a následnou demotivaci k jakékoli výpovědi.

V průběhu prvotního stadia vyslýchající zjišťuje věrohodnost výpovědi. V závěru tohoto stadia výslechu je z hlediska navázání lepšího vztahu s vyslýchaným vhodné zavést rozhovor na obecné téma. Tento postup je výhodný také pro prohloubení znalostí

³⁴) srov. STRAUS, J. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 113

vyslýchajícího o osobnosti vyslychaného včetně poznání jeho intelektu. Vyslýcháný se na základě těchto informací rozhodne či ujistí o svém plánu na vedení dalšího výslechu.

Podle mého názoru je v tomto stadiu nutné odhadnout, zda je svědek, či obviněný ochoten vypovídat. Podle toho je nutno dále postupovat. Pokud se svědek či obviněný dostaví na předvolání, vyslychající většinou již podle výrazu pozná, zda vyslychaný je či není ochoten vypovídat. Pokud vypovídat ochoten není, je třeba začít výslech obecnými otázkami typu: „Vaše jméno...Bydliště...Kde pracujete...“, svědka takzvaně „rozmluvit“.

b) Stadium souvislého líčení (monolog)

První stadium v režii vyslychajícího plynule přechází ve stadium druhé - monolog. Toto stadium začíná okamžikem, kdy po poučení a seznámení s předmětem výslechu je vyslychaný vyzván, aby uvedl, co je mu o předmětné věci známo a vyslychaný se rozhovoří.³⁵ Jedná se o spontánní výpověď, vyslychaný volně vypovídá k předmětné věci, tak jak ji vnímal, na co konkrétně si vzpomíná, na co více a na co méně, co vnímal vlastními smysly a co se dozvěděl od jiných osob. Pokud je vyslychaný zároveň osobou obviněnou, tato fáze výslechu souží k realizaci jeho práva vyjádřit se ke sděleným obviněním, ke skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu, a důkazům o nich.

Při tomto stadiu se nedoporučuje, aby vyslychající zbytečně přerušoval monolog vyslychaného, výjimka je možná v případě, že vyslychaný se zjevně nedrží tématu. Vyslýchající nezasahuje do výpovědi ani tehdy, jeví-li se tato nepravdivá. Čím více informací totiž lživě vypovídající uvede, tím větší naděje, že se do své výpovědi zamotá, či se prořekne (viz dále). Vyslýcháný také často takto ve své výpovědi uvede skutečnosti, o kterých vyslychající vůbec neví, a proto by ho nenapadlo se o ně zajímat (například uvede, že pachatelů bylo více). Vyslýchající zjišťuje subjektivní vztah vyslychaného k daným skutečnostem. V průběhu monologu vyslychající hodnotí věrohodnost této výpovědi a dotváří si znalosti o osobnosti vyslychaného, které mu budou nápomocny při dalším vedení výslechu.

V této fázi výslechu má zásadní význam **analýza výpovědi**. Ta pomáhá vyslychajícímu zejména zjistit a podchytit rozpory ve výpovědi a rozpory mezi výpovědí a dosud zjištěnými fakty, zjistit neúplnost výpovědi a učinit závěr, že vyslychaný chce nebo nechce učinit objektivní výpověď.

Sepsání protokolu o této fázi výpovědi se v praxi děje většinou po tematických částech. Vyslýchající diktuje zapisovateli to, co vypověděl vyslychaný. Vyslýcháný má v takovém případě možnost poslouchat a přímo při diktátu opravit případné chyby či nedorozumění. V dalších případech si vyslychající dělá poznámky a protokol zapíše až po skončení celého výslechu. V obou případech je nutné předložit vyslychanému

³⁵) viz MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš., vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 331

protokol na konci výslechu k přečtení (§ 95 a § 103 TrŘ) a ten může žádat o jeho doplnění či provedení opravy.

c) stadium otázek a odpovědí (dialog)

Vyslýchající klade otázky a vyslýchaný na ně odpovídá. Cílem je předchozí monologickou část výpovědi doplnit, upřesnit a odstranit rozpory v ní obsažené. Podle druhu výslechové situace se uplatňují buď taktické postupy napomáhající překonání subjektivních nedostatků reprodukce a chybných vzpomínek, nebo psychologické působení na lživě vypovídající osobu.³⁶ V tomto stadiu výslechu hraje významnou roli aktivita vyslýchajícího, který se způsobem kladení otázek a v podstatě celým způsobem vedení výslechu podílí na formování výpovědi vyslýchaného. Otázky musí být stručné, jasné a měly by být pokládány tak, aby na ně vyslýchaný mohl jednoznačně odpovědět. Nelze pokládat otázky úskočné (kapciózní) či sugestivní (ve kterých je již obsažena odpověď).

Tato fáze výslechu je nejvýznamnější z hlediska snahy vyslýchajícího překonat lživou výpověď vyslýchaného a já se jí v rámci této diplomové práce budu také nejvíce zabývat. Jednotlivé otázky i odpovědi jsou protokolovány pokud možno doslova s použitím přímé řeči.

³⁶) viz MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš., vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 332

4. Problematika lživé výpovědi

4.1 Paměťové stopy a proces formování výpovědi

Paměťová stopa se týká vždy událostí již minulých, které navíc prošly procesem vnímání při svém utváření. Výpověď tedy nikdy není zcela přesná, jedná se o reprodukci událostí podle osoby, jež je vnímala. Pro správné vnímání je nezbytná správná funkce smyslových orgánů a správné vyhodnocování smyslových vjemů.³⁷ Osoba, která si paměťové stopy v dané situaci vytváří, nemůže vnímat vše, taktéž dvě různé osoby nemohou vnímat tytéž podrobnosti. Proto dvě výpovědi o stejné události od dvou různých osob se mohou velmi lišit, a přesto nemusejí být nepravdivé. Přesnost výpovědi závisí na mnoha subjektivních vlivech, které ovlivňují osobu jak při samotném vnímání událostí tak při výslechu.

Proces formování výpovědi má čtyři základní aspekty:

1. Historický aspekt - každá výpověď má svou historii. Začíná vnímáním, pokračuje zapamatováním a vybavováním a končí reprodukcí.

2. Osobnostní aspekt - na podobu výpovědi má vliv také osobnost vyslychaného. Toho ovlivňuje kromě jeho psychických a fyzických vlastností mnoho dalších okolností jako jsou morální zásady, názory, emoce a znalosti.

3. Situační aspekt - na výpověď mají vliv také podmínky, za kterých se výslech koná včetně formy vystupování vyslychajícího a způsobu kladení otázek vyslychanému. Význam má místo zvolené pro výslech (bydliště vyslychaného, jeho pracoviště, nemocnice, kancelář vyslychajícího, speciální výslechová místnost, atp.). Pokud se vyslychaný cítí dobře, tedy je zvoleno místo jemu blízké, kde se cítí bezpečně, existuje větší pravděpodobnost, že bude náchylnější ke lživé výpovědi. Proto se této možnosti využívá minimálně a to zejména v případech, kdy vyšetřovatel potřebuje zjistit pouze formální údaje méně významné pro vyšetřování. Jedná se například o potvrzení od svědka, že se podezřelý z trestného činu nacházel v určité době na daném místě. Kriminálníisté však nejčastěji využívají formu předvolání a tudíž výslech na policejní stanici, neboť tato metoda je z taktického pohledu výhodnější. Vyšetřovatelé mají totiž možnost, pokud se svědek či obviněný nedostaví, využít uložení pořádkové pokuty podle § 66 TrŘ, nebo předvedení podle § 90 a § 98 TrŘ.

Dále záleží na tom, zda je jednání veřejné nebo neveřejné. Pokud je jednání veřejné, má to podobně negativní vliv, jako, když je u výslechu více lidí. Pokud se u výslechu vyskytuje větší množství osob, má to u vyslychaného za následek vyvolání pocitu studu či strachu a tudíž i neochotu vypovídat pravdivě.

4. Sémantický aspekt - souvisí s tím, zda je vyslychaný schopen vypovídat srozumitelně a zda je schopen pochopit otázku vyslychajícího tak, jak ji myslel. Naopak tento aspekt zahrnuje také problematiku schopnosti vyslychajícího pochopit, co

³⁷⁾ viz PAVLOVSKÝ, P. a kol. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3. rozš. a aktualizované vydání, Praha: Grada Publishing, a.s., 2009, s. 27

výpovědi míní vyslýchaný. Jako důkaz bude zachován pouze protokol, ze kterého již nelze zjistit intonaci hlasu, projevy úzkosti, emoce apod. Protokol diktuje vyslychající a i přes veškerou snahu o objektivitu proběhne výpověď přes proces chápání vyslychajícího. V rozhoru s policisty mi byl popsán problém, kdy se dva vyslychající domluvili, že jeden z nich bude klást otázky „méně vzdělaným“ vyslychaným, kdežto druhý bude vyslychat osoby vzdělané. Důvod spočíval v tom, že druhý policista, jakožto bývalý učitel s vysokoškolským vzděláním, kladl otázky osobám s nižším stupněm vzdělání způsobem, jemuž nebyly schopny rozumět. Tedy nastávaly situace, kdy by vyslychaní rádi odpovídali na kladené dotazy, ale bohužel nemohli, protože dané otázky nepochopili. Druhý policista byl středoškolsky vzdělaný a způsobem mluvy a jednáním byl jaksi blíže obviněným či svědkům při jednáních s nimi.

V současné době se vyslychající, kteří dokumentují výpověď, snaží i o zanesení vnějších projevů emocí do protokolu. Např.: Obviněný: „Zabil jsem svou přítelkyni“ (obviněný se rozplakal).

Proces formování výpovědi má čtyři základní etapy:

1. Etapa získání, shromáždění a zpracování informace
2. Etapa fixace, podržení a přepracování informace
3. Etapa vybavení a reprodukování informace
4. Etapa přejímání, přepracování a procesního podchycení informace vyslychajícím³⁸

V důsledku rozsahu této diplomové práce jsem se rozhodla se těmito procesy hlouběji nezabývat, i když jsem si vědoma významu jejich znalosti vyslychajícími pro pomoc vyslychanému při vybavení zdánlivě zapomenutého, ale i pro jejich schopnost překonávat lživé výpovědi.

Blíže se této problematice věnuje například kniha „Vybrané otázky teorie a praxe výslechu“ v kapitole II³⁹.

4.2 Proces rozpoznávání lživé výpovědi

Proces rozpoznávání lživé výpovědi se děje již v průběhu výslechu a to **analýzou výpovědi**. Tento taktický postup se zakládá především na principech formální logiky a učení obecné i forenzní psychologie. Primární úlohou analýzy výpovědi je zjišťovat pravdivost a věrohodnost výpovědi a také postoj vyslychaného k předmětu výslechu. Pokud jde o výslech svědka, je povinen k dané věci říci vše, co o ní ví a nic nezamlčet. Obviněný tuto povinnost nemá, tedy pro lživou výpověď mu nehrozí žádný trestní postih.

³⁸⁾ viz NĚMEC, M. *Kriminalistická taktika pro policisty*. Praha: EUROUNDION, 2004, s. 185

³⁹⁾ viz KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008

Pro analýzu výpovědi je však třeba, aby vyslýchaný sdělil okolnosti jemu o případu známé a to se všemi podrobnostmi. Je třeba jej vést k tomu, aby uvedl, jak přišel k těmto znalostem, to znamená, jestli sám věci vnímal (kdy, kde a za jakých podmínek), nebo zda je zná z vyprávění jiných osob (kterých, kdy, kde a za jakých okolností). K doplnění těchto informací by měl vyslýchaný uvést, zda existují osoby, které by mohly jeho tvrzení potvrdit.

Pro hodnocení pravdivosti nebo alespoň hodnověrnosti výpovědi se používá srovnávání údajů obsažených ve výpovědi, prověření vnitřní shody údajů v samotné výpovědi a vyjasnění dalších okolností.

1. Srovnání údajů výpovědi s ostatními důkazy - pokud se výpověď vyslýchaného odchyluje od dosud zjištěných důkazů, neznamená to nutně, že tato výpověď je lživá. Vyslýchaný se může jen mýlit, nebo něco zapomenout, nebo jeho předchozí vzpomínky mohly být překryty jinými. Je na vyslychajícím, aby zjistil, zda dané nesrovnalosti mají příčinu v těchto důvodech, nebo zda vyslýchaný opravdu lže.

Mezi případy, které mohou naznačit vyslychajícím, že vyslychaná osoba lživě vypovídá, patří například to, že svědek zcela opačně objasňuje nebo odmítá vysvětlit skutečnosti, které již byly zjištěny jinými důkazy (příklad: napadení bylo zachyceno kamerovým systémem, ale obviněný popíral svou vinu). Vyslychajícím může být také zřejmé, že výpověď vyslychaného není zcela úplná, tedy vyslychaný zcela neobjasňuje dané okolnosti. Svědek může tvrdit, že určité vzpomínky si již nevybavuje, ale podle zjištěných faktů je zřejmé, že tyto informace si musel velmi dobře zapamatovat a nemohl je zapomenout (příklad: V hostinci se strhla rvačka, hostinský se snažil od sebe útočníky odtrhnout. Po několika dnech byl předvolán k výslechu, kdy vypovídal, že si již nemůže vybavit, že by k nějaké rvačce došlo.)

2. Prověření vnitřní shody údajů ve výpovědi - významné rozpory v tvrzeních vyslychaného ohledně stejných skutečností jsou významným ukazatelem lživosti jeho výpovědi. Tím, že při lživé výpovědi vyslychaný nepromyslí všechny detaily, projeví se rozpory zejména při opakovaném výslechu, ale i při opakování v rámci téhož výslechu. Dříve tvrzené detaily si totiž vyslychaný tak snadno nezapamatuje a může poté tvrdit něco jiného. V rámci téhož výslechu při opakování svých tvrzení, pokud si uvědomí nevěrohodnost či nelogičnost svého tvrzení, počne ji měnit.

3. Vyjasnění dalších okolností - mezi další okolnosti lze řadit různé druhy skutečností, které souvisejí s konkrétním případem a vyplývají z jeho logiky. Vyslychající si například vyjasňuje, zda vyslychaný může znát tvrzená fakta, jaké podmínky měl pro vnímání dané skutečnosti, zda měl důvod si tak dobře zapamatovat dané události, apod.

Vedle těchto ukazatelů je velmi významné také očitě sledování chování vyslychaného. Pokud vyslychaná osoba lže, projeví se to pravděpodobně i na jejím

vnějším chování. Vyslychající je tedy nucen sledovat tzv. **neverbální komunikaci**, mezi kterou patří zejména mimika, tělesné pohyby, pohledy a tělesný postoj. Mezi projevy nervozity patří také změny tónu hlasu, pocení, atd.

Mimika - je nejdůležitější neverbální komunikační prostředek. Vypovídá o aktuálním psychickém stavu prostřednictvím výrazu tváře.⁴⁰ Z lidské tváře se dají vyčíst pocity jako překvapení, strach, zájem. Vyslychající však musí počítat s případy, kdy jsou tyto emoce sehrané.

Pohledy - podle vyšetřovatelů jsou uhýbavé pohledy (zvláště u mladistvých) nejpřesvědčivějším důkazem lži. Přirozený oční kontakt je významný zejména z hlediska navázání psychologického kontaktu.

Tělesné pohyby - z pohybů končetin i hlavy lze usuzovat na projevy úzkosti, strachu, nervozity (např. uvolňování kravaty, rozepínání a zapínání knoflíků, různé až obsesní chování).

Tělesný postoj - pokud je vyslychaný v klidu, sedí na židli, aniž by vykonával nějakou činnost. Experimentální psychologie potvrdila, že jistota a sebevědomí jsou doprovázeny vzpřímenou hlavou, vypnutým hrudníkem a zvýšenou polohou ramen.⁴¹ U lživě vypovídajícího jsou tyto znaky opačné.

4.3 Věrohodnost (pravdivost) výpovědi

Věrohodnost versus pravdivost

Pojem věrohodnosti výpovědi je známým pojmem, v literatuře hojně používaným. Ráda bych se zabývala také pojmem pravdivosti výpovědi, kde ve srovnání s pojmem věrohodnost nacházím určitá úskalí.

Podle dostupné literatury se pojmem **věrohodnost** rozumí „*míra souladu výpovědi se skutečností*“⁴². Avšak málo autorů se věnuje pojmu pravdivosti výpovědi. Slovo věrohodnost je slovo složené, kdy první jeho část je odvozena od slova „víra“ neboli slovesa „věřit“. Druhá jeho část je odvozena od slovesa „je hoden“. V souhrnu tedy můžeme říci, že slovo věrohodný se používá ve významu, kdy je něco hodno víry, je hodno tomu, abychom tomu uvěřili. Je tedy na vyslychajícím, aby **se rozhodl**, zda danou výpověď bude považovat za věrohodnou. Jeho rozhodnutí záleží na mnoha faktorech, mezi něž patří v první řadě znalost osobnosti vyslychaného (případně jeho poměrů k obviněnému) a porovnání výpovědi s dosud zjištěnými fakty. Jde o **osobní**

⁴⁰) viz STRAUS, J. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 114

⁴¹) viz tamtéž, s. 115

⁴²) ČÍRKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Praha: SUPPORT, 1994, s. 85

ČÍRKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: EUROUNION, 1998, s. 231

hodnocení výpovědi vyšetřovatelem. Dané vymezení pojmu tedy neodpovídá uvedené definici pojmu věrohodnost. Pokud vyslychající uváží, že konkrétní výpověď je věrohodná, neznamená to totiž, že by nemohla být lživá, že by nemohla být v nesouladu se skutečností.

Dle mého názoru pojmu věrohodnost spíše odpovídá následující definice. **Věřohodností** se rozumí *subjektivní hodnocení výpovědi vyslychajícím, které je závislé na mnoha okolnostech, zejm. znalosti osobnosti vyslychaného (případně jeho poměrů k obviněnému) a porovnání výpovědi s dosud zjištěnými fakty.*

Výpověď může důvěryhodnosti nabývat i pozbývat. V průběhu vyšetřování mohou být zjištěny okolnosti podporující věrohodnost dané výpovědi, ale také okolnosti, které věrohodnost výpovědi úplně popírají. Tyto okolnosti se mohou objevit také pospolu. Je poté na vyšetřovateli, jakou váhu přiloží dané výpovědi, tedy kolik své důvěry v tuto výpověď vloží. Podle jeho rozhodnutí se pak odvíjí další postup při vyšetřování.

Pojmem **pravdivost** se dle mého názoru rozumí právě *míra souladu výpovědi se skutečností*. V psychologické terminologii dochází tedy k záměně významu pojmu pravdivost za pojem věrohodnost.

Podle mnou uvedené definice vyplývá, že věrohodnost se dá posuzovat podle mnoha kritérií. Mezi nejvýznamnější patří poznání osobnosti vyslychaného. Pokud se vyslychající zabývá komplexní charakteristikou osobnosti vyslychaného, hovoříme, že zkoumá **obecnou věrohodnost** výpovědi. Vedle ní existuje dále **věrohodnost speciální**, která se zabývá pravdivostí výpovědi. Hodnověrná osoba je ta, která má předpoklady (osobní vlastnosti jako čestnost, pravdomluvnost, absence duševních poruch apod.) k tomu, že učiní pravdivou výpověď. Ovšem nelze vyloučit, že by i osoba nevěrohodná mohla v konkrétním případě podat pravdivou výpověď.

Pro spolehlivý odhad věrohodnosti je důležité znát individuální výrazové zvláštnosti dané osoby.⁴³ Každý člověk totiž klame svým specifickým způsobem. Nelze obecně definovat, ze kterých projevů konkrétní osoby může vyslychající usuzovat, že neříká pravdu. Jednotlivé osoby při lhaní kontrolují své jednání, ale dá se říci, že každý má svou slabinu, nějaký vnější projev, který nedokážou kontrolovat a ze kterého lze jejich lživou výpověď rozpoznat. Podle výzkumů psychologie se doporučuje vnímat při výpovědi vyslychaného zejména jeho pravý i nepravý úsměv a také intonaci hlasu (při lhaní se změní poloha hlasu). Tyto faktory je třeba sledovat současně, i když se může projevit třeba jen jeden z nich, a stoprocentní jistota, že vyslychající podle těchto faktorů pozná, že vyslychaný lže, neexistuje.

Pokud při lži není tento klam objeven, problém může být u obou stran (u vyslychaného i u vyslychajícího). Za prvé může mít lhář své city při výpovědi dobře

⁴³) viz ČÍRTKOVÁ, L. *Orientační odhad věrohodnosti výpovědi*. Kriminalistika, 1998, č. 3, s. 214

pod kontrolou, a proto neprojeví svou nervozitu. Za druhé se může také stát, že vyslyšající není dobrý v odhalování lží, nebo důležité stopy ukazující na klam vůbec nezná.⁴⁴

4.4 Kapciózní a sugestivní otázky

Podle § 92 odst. 3 TrŘ musí být vyslyšanému kladeny otázky jasně a srozumitelně bez předstírání klamavých a nepravdivých okolností. Otázky **kapciózní** vyslyšající záměrně formuluje tak, aby vyslyšaný nepoznal jejich pravý význam. Vyslyšaná osoba je svedena, aby proti své vůli odpověděla, i když jinak by tak neučinila.

„Pod pojmem „sugestivní“ se rozumí takové otázky, které vyjadřují v tázací formě určitý konkrétní postoj tázající se osoby k tomu, co se má otázkou zjistit“⁴⁵, jinými slovy **sugestivní** otázky již v sobě obsahují odpověď, kterou si vyslyšající přeje slyšet. Oba druhy otázek mohou vsunout vyslyšanému konkrétní odpověď, proto znamenají porušení pravdivosti výpovědi a vedou k překroucení celé výpovědi. Sugestivní otázky mohou být, a často jsou, kladeny nevědomě především nezkušenými vyslyšajícími.

Př.: „Jel jste tam za přítelkyní?“ „Ano, za přítelkyní.“ Vyslyšající zde uvedl důvod, proč se obviněný vyskytoval na určitém místě. Obviněného tento důvod vůbec nemusel napadnout a mohl mít tedy problémy s vysvětlením jeho přítomnosti na daném místě. Vyslyšající někdy při snaze o úplnou výpověď může právě sugestivních otázek použít při snaze pomoci vyslyšané osobě vzpomenout si na určité okolnosti, či překonat chybné vzpomínky.

Díky sugestivním otázkám dochází ke znehodnocení výpovědi jako pramenu informací, z nichž je možno dále ve vyšetřování čerpat. Kriminalistika doporučuje ve fázi dialogu spíše otázky typu: „Byl tam A?“ než otázky typu: „Nebyl tam A?“.

Jak již bylo mnohokrát prokázáno, nebezpečí sugestivního působení při výslechu nemůže být vyloučeno.⁴⁶ Sugestivní nemusejí být jen otázky, ale může jít i o projev chování vyslyšajícího při výslechu. Může například skrze úsměvy nebo další signály souhlasu signalizovat vyslyšanému, jakou odpověď očekává, či zda se mu odpověď vyslyšaného líbí. Pokud je svědek při identifikaci osoby nejistý, může před ním konstatovat, že mají určitou osobu v podezření. Motivace vyslyšajícího k tomuto chování bývá různá od špatné nálady, osobní problémy po únavu.

Vyslyšajícím je podle § 92 odst. 3 TrŘ zakázáno předstírání klamavých a nepravdivých okolností. Dle mého názoru mohou však vyslyšající využít omylu vyslyšaného. Nejedná se o protizákonný postup, protože vyslyšaný se do omylu dostal vlastní vinou bez přičinění vyslyšajícího. Tedy není splněna podmínka aktivní

⁴⁴) srov. FÜLLGRABE, U. *Vernehmungstaktik. Das Dilemma des Lügenentlarvens*. Kriminalistik, 1996, Nr. 2, s. 115

⁴⁵) MATIÁŠEK, J., BÁRTA, B., SOUKUP, J. *Výslech a psychologie*. Praha: Orbis, 1966, s. 125

⁴⁶) srov. FÜLLGRABE, U. *Irrtum und Lüge*. Stuttgart: Boorgerg, 1995, s. 23

činnosti vyslychajiciho. Například pokud se vyslychaný domnívá, že informace, jimiž disponuje vyslychající, pochází od konkrétní osoby a dožaduje se potvrzení této domněnky, vyslychající použije ustanovení trestního řádu a sdělí vyslychanému, že tuto informaci mu nemůže poskytnout. Nevyvrací tedy jeho tezi, ani jej v ní neutvrzuje, ale na základě osobního přesvědčení vyslychaného o své teorii se může dozvědět relevantní skutečnosti k případu, jelikož vyslychající má za to, že nemá cenu zapírat, když vyslychající informace již stejně má.

Příklad z praxe:

- *Podezřelý ze spáchání trestného činu při výslechu sám vypověděl, že je mu známa skutečnost, jak ho Policie vypátrala, bylo to prý na základě udání spolupachatele. Tvrzení mu nebylo vyvráceno ani potvrzeno a tím bylo získáno jméno spolupachatele.*

4.5 Sebeobvinění a nepravdivá doznání

Sebeobvinění

V širším významu jej chápeme jako výraz označující určité chování subjektu k sobě samému, který si z nejrůznějších příčin a motivů klade něco za vinu.⁴⁷

V užším významu výraz „sebeobvinění“ chápeme jako odborný výraz s užším obsahem i rozsahem ve smyslu formálně logickém a ve smyslu jeho uplatnění v oblasti trestního procesu, kriminalistiky, soudní psychologie a psychiatrie. Prvek kladení si něco za vinu se zde chápe ve vymezené sféře, a to ve sféře trestného činu a tam, kde vinu spojenou s tímto činem subjekt připisuje na svůj vrub, před orgány činnými v trestním řízení.

Jinými slovy chápeme sebeobvinění jako „*druh lidského jednání, při kterém osoba sama zavdá podnět k trestnímu stíhání tím, že se před orgány činnými v trestním řízení osobně nařkne ze spáchání trestného činu*“⁴⁸.

Pro mou diplomovou práci je významné především lživé sebeobvinění.

Nepravdivé doznání

Nepravdivé jednání charakterizujeme jako akt vzniklý za procesních podmínek, tj. v průběhu trestního stíhání, při kterém vyslychaný podává nepravdivou výpověď týkající se trestného činu, ze kterého je obviněna.⁴⁹

⁴⁷⁾ viz SOUKUP, J. *Sebeobvinění a nepravdivá doznání*. Praha: Ústav kriminalistiky Právnické fakulty UK, 1973, s.24

⁴⁸⁾ Tamtéž, s. 25

⁴⁹⁾ Tamtéž, s. 29

At' již jde o sebeobvinění nebo o doznání, je třeba, aby vyslychající „neusnul na vavřínech“, neboť i podle základních zásad, na kterých je trestní zákoník postaven se v § 2 odst. 5 uvádí, že „orgány činné v trestním řízení postupují... tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí“ a také, že „doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu“. To znamená, že je třeba prověřit tuto danou výpověď se skutečností.

Motivy pro lživé sebeobvinění i nepravdivé doznání jsou různé, ale mohou se jak pro lživé sebeobvinění tak pro nepravdivé doznání do značné míry shodovat. Mezi nejčastější patří tyto: ochrana blízkých osob (at' už z vlastního popudu nebo na základě domluvy s nimi); strach, nenávisť, žárlivost, láska, msta; snaha mařit vyšetřování trestné činnosti (souvisí se snahou o utajení jiné trestné činnosti); vychloubačnost, senzacechtivost (především u lživých sebeobvinění); snaha o ulehčení svého postavení (snaha skončit s napětím a nejistotou), snaha o zlepšení své současné situace (zejména bezdomovci před zimním obdobím se přiznají k trestnému činu), použití nátlaku vyslychajícím (např. sugestivní otázky, násilí), ze strachu z osoby (pravého pachatele) - vydírání; neinformovanost a omyl (např. nepochopení svého procesního postavení, neznalost zákona, atd.) a v neposlední řadě také psychické poruchy.

Pro nepravdivá doznání lze uvést navíc například nepříznivou životní situaci obviněného, nebo nesprávnou procesní situaci. Nesprávná procesní situace souvisí s nevhodným, chybným či dokonce neučiněným poučením o právech a povinnostech vyslychané osoby.

5. Druhy taktických postupů

5.1 Výslechové situace

Existují tři základní typy výslechových situací:

- 1) vyslýchaná osoba chce pravdivě vypovídat, vypovídá pravdu a tato výpověď je v podstatě úplná,
- 2) vyslýchaná osoba chce pravdivě vypovídat, ale tato výpověď se z různých důvodů v některých bodech odchyluje od objektivně zjištěných faktů, je nepřesná, neúplná,
- 3) vyslýchaná osoba nechce vypovídat pravdu a ani pravdu nevypovídá.

Z těchto tří situací je v rámci tématu této práce nejdůležitější bod třetí, kritériem je zde vědomě řečená nepravda. Protože je tato situace nejsložitější v procesu získávání důležitých informací pro vyšetřování, kriminalistika vypracovala taktické postupy, kterými vyslychající působí na lživě vypovídajícího za účelem dosažení pravdivé výpovědi.

5.2 Základní typy taktických postupů

K základním taktickým postupům, které se používají k působení na vyslychaného, u kterého vzniklo podezření nebo jistota, že lživě vypovídá, patří tyto:

- 1) Odhalení, objasnění a odstranění příčin motivujících lživou výpověď
- 2) Stimulování kladných vlastností vyslychaného
- 3) Využití emocionálního napětí vyslychaného
- 4) Využití vnitřních rozporů výpovědi a rozporů mezi výpovědí a jinými důkazy
- 5) Využití reflexivních úvah lživě vypovídajícího⁵⁰

5.2.1 *Odhalení, objasnění a odstranění příčin motivujících lživou výpověď*

Vyslychající si na základě psychologické analýzy výpovědi a analýzy získaných důkazů vytvoří hypotézu o motivu lživé výpovědi. Každá lživá výpověď má totiž svůj vlastní motiv podle toho, čeho chce vyslychaná osoba docílit. Jiný motiv má lhoucí svědek, jiný lhoucí obviněný.

a) Lhoucí **svědek**, který není poškozenou osobou, vypovídá lživě buď ve prospěch obviněného, často též v jeho neprospěch, vyskytují se i případy, kdy vypovídají vyhybavě. Ve prospěch obviněného vypovídají zejména z důvodu příbuzenství, přátelství, lítosti, ze strachu, ale též v důsledku závislosti, úplatku nebo prosby obviněného. V neprospěch obviněného svědkové vypovídají lživě z důvodu nepřátelství, pomsty, z důvodu duševní poruchy, úplatku, ze strachu, apod. Vyhybává

⁵⁰) viz MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 334

výpověď není v dnešní době ničím výjimečným, svědkové jsou často zbabělí, opatrní, nechtějí svědčit u soudu nebo se snaží zakrýt vlastní trestnou činnost. Typem svědků, kteří nejsou poškozenými, bývají v praxi očití svědkové.

b) Lhoucí svědek, který je osobou poškozenou, má spíše sklon vypovídat v neprospěch obviněného, a to z důvodu utrpěné škody, emocionální újmy, ze strachu, aby pachatel neušel trestu, nebo nebyl potrestán jen mírně, z nepřátelství, z důvodu získání většího majetkového prospěchu, atd. Méně časté jsou lživé výpovědi ve prospěch obviněného. Vyhybavě tito svědkové vypovídají, protože například nevěří v místní právní systém, mají za to, že se pachatel stejně nenajde, z důvodu studu, apod. Mezi nejčastější důvody výpovědi ve prospěch obviněného patří např. předchozí domluva s obviněným včetně získání majetkového prospěchu nebo protislužby a také strach, že se později obviněný pomstí.⁵¹ Vyskytují se i případy, kdy svědek oznámí vymyšlený trestný čin proti osobě, která dříve proti němu podala trestní oznámení. Tímto jednáním hodlá docílit odvolání trestního oznámení proti své osobě s tím, že své trestní oznámení poté vezme zpět také.

c) Lživě vypovídající **obviněný** jedná z motivů, na které mají vliv faktory subjektivní a objektivní. Mezi *subjektivní faktory* patří zejména snaha vyvrátit obvinění, zmírnění hrozícího trestu, odvrácení vyšetřovatele od odhalení další související trestné činnosti, charakterové vlastnosti jako je pomstychtivost, závist, ziskuchtivost, nedostatek vlastní vůle, pocit strachu, stud, lítost, snaha zakrýt sobecké pohnutky, ukázat se v lepším světle a další. Strach je motivem mnoha lidských jednání. Z důvodu negativního vlivu na psychiku člověka snižuje vůli, mravní kontrolu nad sebou samým, otupuje paměť a brání správnému hodnocení situace.

K *objektivním faktorům* patří působení zainteresovaných osob na obviněného a nepříznivá procesní situace, např. porušení procesních norem a práv obviněného.⁵² Tato problematika souvisí s tématem nepravdivých doznání, jimiž jsem se zabývala výše. Pokud se obviněný kvůli porušení procesních norem a jeho práv ocitne v nepříznivé procesní situaci, může to vést k nepravdivému doznání, ale i ke křivým obviněním jiných osob ve snaze zlepšit svou vyjednávací pozici s vyšetřovatelem a zajištění zmírnění trestu díky polehčujícím okolnostem. Proto je velmi důležité poučit obviněného (případně svědka) a jeho právech.

Pokud se vyslychajícímu podaří zjistit motiv lživé výpovědi a tento motiv je odstranitelný (ze subjektivních faktorů to jsou zejm. stud, strach z odpovědnosti a lítost), pokusí se je odstranit. Jedním z předpokladů pro úspěšné odstranění tohoto

⁵¹) srov. MATIÁŠEK, J. *Taktika výslechu svědka*. Praha: Knihnice kriminalistického přehledu, Generální prokuratura, odbor vyšetřování, 1968, s. 75

⁵²) viz PROTIVÍNSKÝ, M., PRERAD, V. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, s. 88

motivů je úplná důvěra vyslychaného ve vyslychajícího.⁵³ Podle § 55 odst. 2 TrŘ nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti i podoby svědka.

Příklady z praxe:

1. *Syn (nezletilý) odcizil vozidlo matčina přítele. Cestou do školy však havaroval, proto se vozidlem vrátil zpět do garáže, kterou uzamkl, a odešel zpět do školy. Matčin přítel nahlásil odcizení vozidla a jeho poškození. Syn opakovaně u výslechu tvrdil, že o ničem neví, do školy odjel na kole a neví ani, kde jsou klíčky od auta. Vyšetřovatelé mu u výslechu postupně předkládali zjištěné skutečnosti, ze kterých bylo dle svědeckých výpovědí jasné, že do školy na kole neodjel, do vyučování přišel pozdě a věděl, kde jsou klíčky od auta. Tato metoda však nebyla úspěšná, proto se vyšetřovatelé pokusili zjistit příčinu jeho lživé výpovědi. Vyšlo najevo, že motivem byl strach z matky a jejího přítele a následného trestu, druhotným motivem byl také strach z důsledků, které z jeho jednání vyvodí škola, do které chodil. Vyšetřovatelé mu tedy slíbili, že od matky ani jejího přítele mu nehrozí žádný trest, a vedení školy se o jeho jednání nedozví. Poté se k činu doznal.*

2. *Majitel zemědělské usedlosti vlastnil též silážní jámu, která obsahovala krmivo pro dobytek. Do objektu se vloupali neznámí pachatelé a odcizili z jámy krmivo. Toto jednání se několikrát opakovalo. Dle zjištěných stop kriminalisté odhalili, že pachatelé jsou otec se synem, kteří též vlastnili dobytek. Syn odmítal přiznání, avšak poté, co mu vyšetřovatel nabídl možnost podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 TrŘ, pokud uhradí škodu, se k činu doznal. Kriminalista tedy odhalil příčinu lživé výpovědi (strach z trestu), což umožnilo její následné odstranění formou nabídky podmíněného zastavení trestního stíhání.*

V praxi se hojně vyskytují případy mladistvých, kteří ze strachu před rodiči raději nahlásí, že věc, kterou jim rodiče koupili, jim byla ukradena. Ve skutečnosti však sami danou věc (např. mobil) ztratili. Obava z matky či otce na ně zapůsobí takovým způsobem, že nejsou schopni domyslet důsledky tohoto jednání. Při výslechu mladistvého jako svědka - poškozeného je na vyslychajícím, aby tento motiv včas rozpoznal a odstranil vhodným působením na mladistvého.

Hodnocení: Dle mého názoru je tato metoda základem pro další postupy ve výslechu. Sice je nejvíce účinná u pachatelů, kteří trestnou činnost běžně nepáchají a trestný čin je výjimkou v jejich jednání, ale i u pachatelů recidivistů, kteří mají zkušenosti s průběhem výslechu, je třeba zjistit důvod jejich lživé výpovědi. Z

⁵³) srov. KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 26

taktického hlediska je to nezbytné pro další vyjednávací pozici vyšetřovatele, který, pokud chce získat od obviněného další informace, musí mít „v rukávu“ určité nabídky, které budou pro obviněného dostatečně motivující.

U lživě vypovídajících svědků platí v podstatě stejná pravidla. Pokud vyslychající nezjistí příčinu jejich lživé výpovědi, nemůže zcela efektivně působit k jejímu odstranění. V tomto postupu nejde pouze o zjištění motivace lživé výpovědi, ale také o pochopení její podstaty. To předpokládá studium osobnosti vyslychaného podle dostupných informací (předchozí trestná činnost, vlastnosti, atp.) před ale i v průběhu samotného výslechu. I vyjádření pochopení může mít svůj význam. Pokud je například motivem lživé výpovědi svědka strach, vyslychající by měl dát vyslychanému najevo, že chápe důvody, které ho k nepravdivé výpovědi vedly.

5.2.2 *Stimulování kladných vlastností vyslychaného*

Tento taktický postup spočívá ve vyvolání a využití morálního hodnocení nesprávného jednání a zaujaté pozice samotným vyslychaným.⁵⁴ Významnou úlohu pro použití této metody hraje předchozí nastudování materiálů k osobě a osobnosti před výslechem a další pozorování vyslychaného během výslechu. Dostatečná znalost osoby a osobnosti tvoří totiž základ úspěšnosti tohoto postupu. Vyslychaný morálně hodnotí svoje jednání podle dosavadních zkušeností, právního vědomí, vědomostí, světového názoru a dalších.

Vyslychající v tomto postupu stimuluje tzv. vyšší mravní city, mezi které patří např. čest, upřímnost, stud nebo lítost. Jeho úkolem je působit na kladné vlastnosti vyslychaného tak, aby tyto vyšší mravní city přebily svou vahou motivaci ke lživé výpovědi. Při výslechu je pro tyto účely vhodné použít poukázání na dobrou pověst vyslychaného či na jeho pozitivní reference od zaměstnavatele.

Tato metoda se k využití doporučuje spíše v případech, kdy vyslychaný sám od sebe nebo na popud vyslychajícího začne morálně hodnotit své protiprávní jednání, nebo alespoň pokud vyslychaný nestojí rozhodně za svou lživou výpovědí.

Příklad z praxe:

1. (Stejný příklad jako u předchozího taktického postupu v příkladu za 2). Tentokrát vyšetřovatelé působili na otce, který přiznání odmítal i u opakovaných výslechu. Po marném předložení všech důkazů, výpovědi syna i nabídce upuštění od trestního stíhání podle § 307 TrŘ kriminalisté začali stimulovat jeho kladné vlastnosti. Působení založili na jeho dobré pověsti a kladném hodnocení jeho pracovních

⁵⁴) viz MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš., vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 334

schopností od zaměstnavatele. Po zvážení, co by trestní stíhání znamenalo pro jeho dobré jméno, se otec rozhodl doznat ke svému činu.

2. Tělesně postižený mladík se rozhodl okrást svou babičku o důchod. Když mu odmítla peníze vydat, dvakrát ji škrtil, než upadla do bezvědomí. Poté jí peníze (kolem 9.800,-Kč) odcizil. Tyto pak společně s kamarádem utratili ve veřejném domě. Policie ho po sdělení obvinění předvolala k výslechu. Mladík zde tvrdil, že babička mu peníze dala. Po půlhodinovém výslechu se vyslyšající dozvěděl o pohnutém dětství mladíka, kterého kvůli jeho postižení opustili rodiče, ani sourozenci o něj nejevili zájem a kamarády měl jen, pokud měl peníze. Jediným, kdo o mladíka jevil zájem, byla právě babička, která se o něj starala a u které bydlel. Vyslyšající tudíž vhodnými otázkami a poznámkami přiměl mladíka, aby si tuto situaci uvědomil, vyvolal v něm lítost za jeho chování, která vedla k jeho přiznání.

Hodnocení: Tato metoda se stejně jako metoda předchozí uplatní především u pachatelů, kteří jsou v páčání trestné činnosti nováčky, mají vyšší mravní hodnoty a nejsou u nich předpoklady k dalšímu páčání trestné činnosti. Naopak metoda je relativně neúčinná u pachatelů recidivistů, u kterých jsou mravní hodnoty na nízké úrovni a jejichž pověst již předchozím trestním jednáním utrpěla. U pachatelů - recidivistů se také projevuje určitá znalost trestního řízení a způsobu dokazování, takže raději čekají, jaké důkazy se kriminalistům podaří získat a nemají motivaci k jakékoliv výpovědi. Vědí totiž, že svou výpovědi si mohou uškodit.

Tento taktický postup je velmi efektivní a proto také užívaný i při výslechu svědka. Lhoucí svědek bývá většinou poškozený, který se z mnoha příčin snaží přitížit obviněnému. Páchá sice trestný čin křivé výpovědi, ale není pachatelem meritorního trestného činu. Působením na kladné vlastnosti lze efektivně docílit toho, že lhoucí svědek začne vypovídat pravdu.

5.2.3 Využití emocionálního napětí vyslychaného

Tento taktický postup je možno využít jak při výslechu svědka tak obviněného. Každá duševně zdravá osoba (**svědek**), která byla přítomna protispoločenskému jednání nebo sama byla předmětem útoku tohoto jednání, se nachází ve stavu emočního napětí ať už z důvodu povinnosti svědčit o trestném činu jiného nebo v důsledku odpovědnosti za svou výpověď.⁵⁵ Pokud vypovídající navíc vypovídá lživě, je míra tohoto napětí ještě vyšší. Vyslyšající má stejně jako u výslechu obviněného docílit toho, že míra

⁵⁵) srov. MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš., vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 334

srov. PROTIVÍNSKÝ, M., PRERAD, V. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, s. 82

emocionálního napětí je tak vysoká, že je pro vyslýchaného myšlenka vypovědět pravdu a tím si ulevit natolik lákavá, že jí podlehne.

Svědka je vhodné udržovat v určitém napětí, neboť toto napětí podporuje pocit odpovědnosti. Emoční napětí se zvyšuje například tím, že svědkovi je připomenuto poučení o následcích nepravdivé výpovědi (podle § 346 TrŘ trestný čin křivé výpovědi). Mezi další způsoby patří objasnění významu boje s trestnou činností, nebo může vyslyšající nechat vyslýchaného před počátkem výslechu určitou dobu „vydusit“, když mu před tím sdělí obvinění (u podezřelého/obviněného). Pozor je ale třeba si dávat u svědků, kteří se snadno silně emočně vzruší. V tomto případě musí vyslyšající svědka nejdříve uklidnit a to například tím, že s ním při zjišťování osobních dat vede rozhovor o jeho rodině či práci.

Je žádoucí, aby se vyslyšající pokusil zjistit určité postoje svědka. Pokud má za to, že vyslychaný bude vypovídat lživě, jedním způsobem, jak této situaci předejít, je naznačit mu, že vyslyšající se na výslech dostatečně připravil. Další možností, jak předejít lživé výpovědi, je začít výslech o takové skutečnosti, o které svědek nemá motivaci vypovídat nepravdu. V neposlední řadě lze také svědka nechat vypovědět celou lež, protože emoční napětí svědka se v průběhu lživé výpovědi stupňuje ze strachu, že lež bude odhalena, a poté jej skutečně ze lži usvědčit.

Člověk je ze své přirozenosti tvor pravdomluvný. Pokud se rozhodne z jakéhokoli motivu vypovídat nepravdu, stojí ho to nemalé volní úsilí. Myšlenka na úlevu, kterou mu přinese pravdivá výpověď, stojí za jeho vnitřním konfliktem. Emoční napětí je silnější u osob nevyrovnaných a takových, které spáchaly závažnější trestnou činnost. Slabší je naopak u osob vyrovnaných a recidivistů. Stejně jako u svědka i u obviněného by se mělo udržovat přiměřené emocionální napětí. Významnou úlohu zde hraje osoba vyslyšajícího, jehož úkolem je nejen pozorně naslouchat výpovědi, ale také ji aktivně kontrolovat, což demonstruje vyslyšanému.

Emoční napětí bývá u pachatele nejsilnější bezprostředně po spáchání trestného činu. Proto je tento taktický postup nejefektivnější, pokud se pachatel vyslechne co nejdříve poté. Vyslyšající má možnost tohoto napětí využít a vyslychaný prozatím ještě nestihl promyslet svou výpověď. Po této prvotní nepřipravené výpovědi dochází někdy k tomu, že vyslychaný svou výpověď mění (v drtivé většině případů ve svůj prospěch). Proto je nutná především podrobná protokolace první výpovědi a okamžité prověření této výpovědi včetně zajištění důkazů, o nichž vyslychaný hovořil.

Poskytnutí či neposkytnutí informace vyslyšanému je významným nástrojem v rukou vyslyšajícího. Vyslyšající může využít stavu vyslychaného po sdělení určitého faktu. Stejně tak ale vyslyšající může využít uměle navozené situace, kdy se vyslyšanému dlouho očekávaná informace záměrně neposkytne. Toto marné očekávání významně narušuje psychiku vyslychaného a může vést k obratu v jeho výpovědi směrem k její pravdivosti. Speciálním případem poskytnutí informace je

emocionální experiment. Vyslýchající nečekaně předloží vyslychanému věcný důkaz z trestného činu a zkoumá, jak tato událost zapůsobí na vyslychaného. Intenzita emocionálního napětí pro vyslychaného je tím vyšší, čím průkazněji může předložený důkaz dle jeho názoru prokázat jeho spojení s trestným činem. Míra intenzity emočního napětí závisí také na povaze vyslychaného (obviněného). Pokud výslech či celé trestní řízení prožívá velmi silně, i použití emocionálního experimentu bude mít na něj vyšší účinnost. Emocionální experiment se využívá již dlouhodobě a patří mezi spolehlivé taktické postupy, kterými lze účinně působit a vyslychaného směrem k učinění pravdivé výpovědi.

Určitý stupeň emocionálního napětí či prudký vzestup emocionálního napětí může potlačovat prvky racionálního myšlení. Lživě vypovídající osoba nedokáže v situaci, kdy jí byl předložen důkaz svědčící o opaku jejího tvrzení, rychle reagovat další z jejího pohledu smysluplnou lží právě z toho důvodu, že se jí prudce zvýší emoční napětí a není schopna logicky uvažovat.⁵⁶

Příklady z praxe:

1. *(Stejný příklad jako u předchozího postupu v příkladu za 2). Mladík počítal s tím, že babička na něj nepodá trestní oznámení. Když byl však předvolán k výslechu, tvrdil, že babička mu peníze dala. Vyslýchající včetně předchozího postupu využil také mladíkova emočního vypětí, jelikož mladík u výslechu ještě nikdy nebyl a tuto situaci nesl velmi těžce. Pomyšlení na úlevu, kterou by mu přineslo doznání, bylo dalším motivem pro následné rozhodnutí vypovídat pravdivě.*

2. *Probíhal výslech více obviněných z trestného činu krádeže. Vyšetřovatelé předchozí činností zajistili několik odcizených věcí. Při výslechu každého z nich přišel do výslechové místnosti vyšetřovatel, který zdánlivě mimoděk položil na stůl jeden z těchto předmětů a odešel. Vyslýchající bez přestávky pokračoval ve výslechu, sledoval však reakci obviněného. Obviněný z nedostatku informací počal pociťovat zvyšující se emoční napětí, neboť si nebyl jist způsobem, kterým se policistům podařilo získat tuto věc. Vyšetřovatelé tuto věc našli při prohlídce bytu, ale vyslychaného napadlo, že tato věc jim mohla být vydána některým z dalších obviněných. Vyslychaný začal přemýšlet nad možností, že některý ze spoluobviněných učinil pravdivou výpověď. Tyto myšlenky ho zákonitě odváděly od otázek vyslychaného, protože ho nutily promýšlet následující taktiku. Obviněný se doznal a z jeho výpovědi byly zajištěny důkazy, díky nimž se podařilo překonat i ostatní lživé výpovědi. Tento případ lze označit také příkladem emocionálního experimentu a využila se v něm pravidla teorie her - vězňovo dilema (viz dále).*

⁵⁶⁾ srov. KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 27

Hodnocení: Tento taktický postup je účinnější u případů lživé výpovědi obviněného a to z toho důvodu, že emoční napětí je u něj vlivem spáchaného trestného činu mnohokrát vyšší než pouze u svědka, který podává lživou výpověď. Obviněný je v emočním napětí jak díky spáchanému trestnému činu, tak i ze strachu z odhalení, z promýšlení své výpovědi a dalších důvodů. Svědkovi také nehrozí ve většině případů tak přísný postih. Emočního napětí lze využít lépe u obviněného, který spáchal trestný čin poprvé, jelikož u něj je míra tohoto napětí nesrovnatelně vyšší než u recidivisty, který se již s pocitem souvisejícím se spácháním trestného činu setkal a musel se s ním již nějak srovnat.

5.2.4 Využití vnitřních rozporů výpovědi a rozporů mezi výpovědí a jinými

důkazy

Vyslýchaný, který vypovídá lživě, se často ve své výpovědi zaplétá do vážných rozporů. Předložení rozporů ve výpovědi vyslýchanému k posouzení a žádost vyslyšajícího o jejich vysvětlení zvýší emoční napětí vyslýchaného.⁵⁷ Vyslýchaný v této pozici většinou dojde k poznání, že jeho výpověď nepůsobí věrohodně ani pravdivě a začne vypovídat pravdu. Vhodné je připomenout zde vyslýchanému neúčelnost a neudržitelnost jeho pozice. Tento taktický postup patří mezi efektivní postupy založené na systému logických operací. Mezi významné činnosti se zde řadí podrobná protokolace výpovědi a její následná důkladná analýza.

Každý chytrý lze jen částečně. Jak známo, vyslýchaný lživě vypovídá pouze částečně a to zejména v oblastech, kde si svou výpovědí může uškodit. V ostatních oblastech vypovídá pokud možno pravdivě, aby učinil svou výpověď věrohodnou. Vyslýchaný však ve většině případů není schopen promyslet svou výpověď do takových detailů, aby se lživá část nedostala do rozporu s částí pravdivou. Pro vyslýchaného je obtížné zapamatovat si celou část lživé výpovědi, protože v jeho vědomí se prolínají dvě verze konkrétní události. Jedna je pravdivá, tj. událost tak jak se opravdu stala, druhá je vymyšlená, kterou se snaží vyslyšající demonstrovat místo pravdivé. Do paměťových stop člověka se však mnohem hlouběji vrývají události skutečně prožité než ty, které si pouze vymyslel. Pravdivé události, které vyslýchaný hodlá nahradit nepravdou, se snaží zapomenout a nahradit je ve své paměti událostmi vymyšlenými.

Takovýto proces je myšlenkově velmi náročný a vyslýchaný se také pod vlivem emočního napětí může prořít. To znamená, že nevědomě řekne pravdivou informaci, kterou ale hodlal skrýt, a tím poskytne vodítko vyslyšajícímu. V prořeknutích by se vyslyšající měl zaměřit zejména na to, zda:

⁵⁷⁾ viz MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš., vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 335

- vyslýchaný zná takovou okolnost, kterou by mohl znát pouze, pokud by sám byl pachatelem

Např.: „ Já žádný černý sprej nemám“. Ovšem nikdo jiný než pachatel nemohl vědět, že sprej byl černý.

Vyslychající musí počítat také s možností, že vyslýchaný se tuto informaci získal během některého z vyšetřovacích úkonů, kterého se zúčastnil, nebo z doslechu, od jiné osoby, z denního tisku, ale také únikem informací přímo od Policie ČR.

- vyslýchaný naopak nezná okolnosti, které by nutně musel znát, pokud by byl pachatelem nebo je-li jeho výpověď pravdivá.

Například obviněný neví, jakým způsobem byla oběť zavražděna.

Tato nevědomost se řadí mezi tzv. negativní okolnosti trestného činu (něco není, ačkoli by to nutně mělo být)⁵⁸. Zkoumat tento způsob nevědomost je významné zejména u lživých sebeobvinění a nepravdivých doznání. Vyslýchaný se však někdy nemusí proíci, ale pouze přeíci.

Pro pachatele je spáchaný trestný čin neobyčejnou událostí, působí tedy na něj psychické napětí, které samo o sobě ztěžuje lživou výpověď. Vzpomínky na trestný čin se pachateli vrývají hluboko do paměti a dále se tam rezervují, neboť pachateli jeho čin často vyvstává na mysli a nutí ho přemýšlet nad tím, jak trestný čin utajit a také nad svou případnou výpovědí. Pokud je vyslychaná osoba pachatelem, vypoví bez problémů, kde v době spáchání daného trestného činu byla, pamatuje si detailně většinu toho, co s ním souviselo. Naopak člověk nevinný má s takovýmto prokazováním často problémy.

Proces **zapomínání** má ve výpovědi vyslychaného nemalý význam. Lépe a podrobněji si na spáchání trestného činu a okolností, které ho provázely, vzpomíná pachatel, pro kterého byl tento čin výjimkou v jeho jednání. Pachatel recidivista, pro kterého je páchaní trestné činnosti „denním chlebem“, se na detaily nepamatuje zdaleka tak přesně a některé i významné dokonce zapomene úplně. Lépe se pachateli vryjí do paměti skutky, které jsou svou povahou závažnější a to díky intenzivnějšímu psychickému napětí.

Obviněný na počátku výslechu zaujme určitou pozici. Jeho postoj se však v průběhu výslechu a celého vyšetřování mění a to z důvodu subjektivního hodnocení pokroků ve vyšetřování ale i závažnosti a významu důvodů, které jej k zaujetí této pozice vedly. Obviněný hodnotí vhodnost zaujatého postoje, pokroky ve vyšetřování ho nutí přizpůsobovat svou výpověď. Ve chvíli, kdy se rozhoduje o změně svého postoje,

⁵⁸⁾ srov. PROTIVÍNSKÝ, M., PRERAD, V. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, s. 92

je vhodné, aby zasáhl vyslychající (vyšetřovatel) a připomněl obviněnému neúčelnost jeho postoje včetně lživé výpovědi a neudržitelnost tohoto postoje do budoucna.

Pokud by vyslychající chtěl využít momentu, kdy obviněný přehodnocuje zaujatou pozici, není vůbec snadné tuto chvíli rozpoznat. V praxi se tato chvíle projevuje různými způsoby, např.:

- Vyslychaný: „Že já jsem tam s nimi jezdil.“

- Vyslychající: „Tak jak to tedy bylo? A tentokrát popravdě. Dáte si kafe, cigaretu?“

Vyslychaný: „Ano, dám. Tak dobře.“

Vyslychající může poznat, že vyslychaný již vypovídá pravdivě také podle toho, že jeho výpověď se shoduje s výpověďmi ostatních vyslychaných či s dosud zjištěnými fakty.

Vyslychající se někdy může ve snaze o to, aby vyslychaný zůstal u nejméně pravděpodobnější (nejpravděpodobnější) verze své výpovědi, dostat do rozporů s požadavkem zjišťování objektivní pravdy. Nejpravděpodobnější verzí bývá většinou doznání. Mezi základní zásady, na kterých je postaven trestní řád, však patří v § 2 odst. 5 TrŘ uvedená zásada, která říká, že doznání obviněného nezabývá orgány činné v trestním řízení povinností přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. Je tedy důležité, aby vyšetřovatel neztratil bdělost, a to i tehdy, když se mu vyslychaný přizná, a dále posuzoval pravdivost takovéto výpovědi.

V praxi se toto stává především mladým a nezkušeným vyslychajícím, kteří podlehnou nadšení z toho, že se jim podařilo objasnit a uzavřít případ. Například zjištěná fakta (více zjištěných trasologických či biologických stop na místě činu) vydávají signály, že spáchání trestného činu se zúčastnilo více osob. Dopaden však byl pouze jeden pachatel. Ten sice předkládá různé verze své výpovědi, ale v jednom bodě vypovídá shodně, že trestný čin spáchal sám. Vyslychající se s tímto tvrzením spokojí a dále nepátrá pro dalším spolupachateli.

Pokud obviněný, který nepopírá vinu, není schopen popsat okolnosti spáchání trestného činu, je možné, že je zapomněl. Na vyslychaného působí, jak již bylo popsáno výše, psychologické napětí, které může mít za následek ztracení či potlačení takovéto vzpomínky. Pokud se tímto vyslychaný jen vymlouvá, vyslychající jej může odhalit pomocí hodnocení zapomenutých faktů. Např. si nepamatuje jen ty okolnosti, které jsou pro něj nepříznivé.

Hodnocení: Tento taktický postup se osvědčuje zejména u případů, kdy obviněný má svou výpověď promyšlenou a neústupně na ní trvá. V tomto případě je vhodné nechat jej, aby se dostal do rozporů buď s vlastními předchozími tvrzeními, nebo s jemu

zatím neznámými důkazy. Po důkladné protokolaci výpovědi a její analýze, začne vyslychající předkládat vyslychanému zjištěné rozpory. Tohoto postupu je vhodné použít v případech, kdy vyslychající potřebuje zjistit, s jakou verzí hodlá vystoupit vyslychaný, jaký je jeho postoj k danému případu, a využít těchto poznatků při rozhodování o dalším postupu ve vyšetřování. Použitím tohoto postupu vyslychající vlastně odnímá vyslychanému možnost přizpůsobit svou výpověď získaným důkazům.

Velký význam pro tento postup má také uspořádání jednotlivých stadií výslechu. Pokud by totiž byl například dialog před monologem, nemusel by vyslychající zjistit některá fakta, která by mu vyslychaný pověděl sám od sebe. Pokud by se vyslychající napřed ptal, neměl by již následný monolog v podstatě význam, jelikož vyslychaný by zřejmě pouze zopakoval to, o čem se s vyslychajícím již bavili, protože tyto vzpomínky mu během rozhovoru vytanuly na mysli a jsou mu tedy nejbliže.

Jak je zřejmé již podle názvu tohoto postupu, můžeme jej rozdělit na dvě části:

- a) využití vnitřních rozporů v samotné výpovědi vyslychaného
- b) využití rozporů mezi výpovědí vyslychaného a jinými důkazy

ad a) Pokud vyslychající zjistí ve výpovědi rozpory, nedoporučuje se ihned na ně upozorňovat. Vyslychaný je totiž na počátku své výpovědi ostražitý a dává si pozor, co vypoví. V průběhu jeho výpovědi ostražitost vyprchává a vyslychaný se do své výpovědi může zaplést. Pro tento postup je významná podrobná protokolace výpovědi a nutnost získání další výpovědi buď ve výslechu opakovaném, nebo v rámci téhož výslechu. Při opakování výpovědi dochází k podstatným rozdílům z důvodu výše uvedeného způsobu utváření paměťových stop u smyšlenek. Je ovšem třeba dávat si pozor na naučenou lživou výpověď, která naopak bývá téměř shodná. Žádný člověk však nepopíše jednu událost stejnými slovy, s popsáním stejných maličkostí, proto by vyslychajícímu mělo být podezřelé používání stejných výrazů, popisování události se stejnými podrobnostmi.

Naučenou výpověď se vyslychající může pokusit ztížit nebo znemožnit kladením otázek v jiném pořadí než v prvním výslechu. Vyslychající používající tuto metodu by již měl disponovat jistými zkušenostmi, jelikož kladení otázek v nesystematickém sledu může vyvolat u vyslychaného pocit zmatku, protože vzpomínky na určitou událost jsou uloženy v chronologickém sledu.

Vyslychající využívá psychologického napětí, které vyvstane u vyslychaného poté, co jej upozorní na rozpory v jeho výpovědi. Vyslychaný dochází k názoru, že jeho výpověď nepůsobí přesvědčivě a rozhodne se vypovídat pravdivě. V tomto postupu se doporučuje kvůli nebezpečí, že vyslychaný zvolí novou lživou pozici, klást mu nejprve dotazy k rozporům menší důležitosti a až následně přejít k otázkám týkajících se závažnějších rozporů.

ad b) Mezi nejčastěji využívané taktické postupy, které se využívají k překonání lživě orientované výpovědi, patří právě využití rozporů mezi výpovědí vyslychaného a jinými důkazy. Její úspěšnost tkví zejména v tom, že při jejím použití vyslychaný pocítuje nejsilnější psychologický tlak.

Při kladení otázek si vyslychající musí dát pozor, aby jakýmkoli způsobem nenaznačil vyslychanému, které verze k dané události doposud vytyčil. Vyslychající pouze předkládá na jedné straně tvrzení vyslychaného a na druhé straně objektivně zjištěná a prověřená fakta, která jsou v rozporu s výpovědí.⁵⁹ Při tomto předkládání vyslychající současně žádá na vyslychaném vysvětlení nalezených rozporů. Vyslychající dbá na to, aby důkazy, které předkládá, byly náležitě prověřeny. Vyslychanému je předloží poté, co se otázkou ujistí, zda trvá na své výpovědi. Pokud nebude vyslychající opatrný při předkládání důkazů, může se stát, že se je vyslychající bude snažit vysvětlit tak, aby snížil jejich důkazní hodnotu.

Kladené otázky je třeba skládat v logickém sledu, kdy následující otázka navazuje na předchozí odpověď, jelikož takto je vyslychaný veden k logicky pravdivé výpovědi. Logickými operacemi vyslychající vytváří verzi, která vyplývá z dosud zjištěných skutečností a která je současně v rozporu s výpovědí vyslychaného. S pomocí pravidel formální logiky a formálně logického zákona protikladu (jen jeden z protikladů může být pravdou) vyvrací postupně nepravdivá tvrzení vyslychaného.

Při poukazování na rozpory výpovědi s ostatními důkazy kriminalistika doporučuje předkládat vyslychanému důkazy několika možnými způsoby:⁶⁰ předkládání důkazů v logickém sledu, předkládání důkazů s rostoucí důkazní hodnotou, předkládání pouze rozhodujících důkazů a předkládání celého souboru důkazů.

- Předkládání důkazů v logickém sledu

Vyslychající předkládá důkazy tak, aby na sebe logicky navazovaly a tímto vytvářely obraz určité skutečnosti. Tato skutečnost je v rozporu s výpovědí vyslychaného a tedy ji vyvrací. Vyslychaný postupně získává pocit neudržitelnosti své pozice lživě vypovídajícího, ví, že jeho výpověď působí nepřesvědčivě a nelogicky, a rozhodne se tedy pro pravdivou výpověď. Vyslychající může použít důkazy různé či stejné důkazní síly.

⁵⁹) viz MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš., vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 335
viz také KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 28

⁶⁰) viz STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 119

Příklad z praxe:

1. Vyslýchaný byl požádán, aby popsal svou činnost v určitý den. Také mu byly sděleny některé méně významné skutečnosti, které již byly zjištěny. Jakmile vyslýchaný vyřkl informaci, která nebyla v souladu se zjištěnými fakty, vyslychající jej zastavil a předložil mu důkaz opaku. Poté jej vyzval, aby začal se svou výpovědí znovu. Vyslýchaný se pokusil v některých dalších částech opět nepravdivě vypovídat. Byly mu však předloženy důkazy svědčící o tom, že událost se odehrála jinak. Pokaždé byl vyzván, aby začal znovu od začátku. Jeho původní výpověď již pod tíhou důkazů nedávala smysl, rozhodl se tedy pro pravdivou výpověď.

- Předkládání důkazů s rostoucí důkazní hodnotou

Před vyslychaného jsou kladeny důkazy zprvu nepatrné důkazní hodnoty, které postupně nabývají na síle. Vyslychající žádá na vyslychaném vysvětlení rozporů. Vyslychaný pozoruje, že předkládané důkazy stále více svědčí o lživosti jeho výpovědi, cítí beznaděj a strach, jelikož neví, jakými dalšími ještě pádnějšími důkazy vyslychající disponuje. Bezvýchodnost jeho situace ho nutně přivádí k myšlence vypovídat pravdu. Vyslychajícímu tak někdy v této fázi výsledku postačí autoritativní výzva k vyslychanému, aby upustil od dosavadní lživé výpovědi.

Příklad z praxe:

1. Vyslychající disponoval v dané věci důkazními prostředky různé důkazní síly. Při lživé výpovědi obviněného mu byly tyto důkazy jednotlivě předkládány. Nejprve to byly výslechy svědků, kteří vypověděli, že viděli obviněného v dané době v blízkosti místa činu. Obviněný to popíral a tvrdil, že osobou, kterou svědkové viděli, mohl být i někdo jiný. Na místě činu byla zajištěna trasologická stopa dokazující, že obviněný na místě činu vskutku byl. I toto obviněný popíral. Po zjištění, že jej poškozený poznal na fotografii - v průběhu rekognicí - se doznal.

- Předkládání pouze rozhodujících důkazů

V tomto případě jde o situaci, kdy se vyslychaný rozhoduje, zda bude nebo nebude nadále vypovídat pravdivě. V takovéto situaci se doporučuje předložení nejzávažnějšího důkazu k tomu, aby jeho vlivem bylo dosaženo pravdivé výpovědi.

Příklad z praxe:

1. Jednalo se o trestný čin krádeže vloupáním. Na místě činu byly zajištěny trasologické, biologické stopy - krevní stopa, na jejímž základě byl proveden test DNA. Jelikož pachatel již v minulosti páchal trestnou činností, zjistilo se podle testu DNA i jeho jméno. Po předložení těchto pádných důkazů se obviněný doznal.

- Předkládání celého souboru důkazů

Pokud má vyslychající k dispozici dostatečné množství důkazů, je vhodné je vyslychajícímu předložit pospolu jako celek a to nejlépe na počátku výslechu, kdy vyslychaný ještě nezačal lživě vypovídat. Tento postup vyvolá u vyslychaného, který měl v plánu vypovídat nepravdivě, určitý šok na jeho psychiku a to většinou přispěje k jeho rozhodnutí vypovídat pravdu. Tento postup se však nedoporučuje při výslechu osob, které mají zkušenosti s kriminální činností.

Příklad z praxe:

Trestnou činnost páchalo více pachatelů. Zadržet se však podařilo jen jednoho, který se v průběhu výslechu doznal, avšak oznámil vyslychajícímu, že jeho spolupachatel se nikdy nepřizná. Věděl to, protože o tom spolu mluvili. Vyšetřovatelé tedy před jeho výslechem zajistili všechny možné důkazy. Pachatele se jen na ulici zeptal vyšetřovatel, co o dané věci ví. Po řádném předvolání však byly vyslychány všechny osoby v jeho okolí. Jakmile vyšetřovatelé zajistili potřebné důkazy, byly mu po řádném předvolání u výslechu předloženy jako soubor. Spolupachatel naznal, že zapírání je zbytečné a doznal se.

5.2.5 Využití reflexivních úvah lživě vypovídajícího

Tento taktický postup je založen na využití poznatků o reflexivním myšlení ve spojení s dalšími poznatky obecné, soudní i experimentální psychologie.⁶¹ Je v něm užito také teorie reflexivních her. Tato metoda je k použití vhodná zejména v případech, kdy je lživě vypovídající významně zainteresován na výsledcích vyšetřování.

Pod pojmem **reflexe** si lze představit hodnocení vlastního jednání tak, aby bylo možno dosáhnout vytyčeného cíle. K tomu dané osobě slouží zpětněvazební informace. Pojem reflexe zahrnuje také ve vcítění se do myšlení druhého a využití těchto poznatků ve svůj prospěch. Jednotlivé stupně reflexe fungují na principu, který lze zjednodušeně popsat na příkladu pronásledování.

Osoba A pronásleduje osobu B po cestě, která se v určitém bodě rozdvouje na bod X a Y. Obě osoby vědí, že pro únik je nejvýhodnější cesta X. Osoba B uvažuje: „Cesta X je nejvýhodnější, proto ji zvolím pro únik“ (nultý stupeň reflexe). Osoba A uvažuje: „Pro B je výhodnější cesta X, proto se jí vydám i já“ (první stupeň reflexe). Dále může osoba B uvažovat: „A ví, že cesta X je pro mě výhodnější, proto já zvolím cestu Y“ (druhý stupeň reflexe).

⁶¹⁾ viz KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 30

Obsahem taktického postupu, který využívá reflexivních úvah vyslychaného, je „vytvoření myšlenkové úlohy nebo situace, kterou lživě vypovídající ze své vůle chce, ale nemusí řešit.“⁶² Kriminalistika rozděluje typické myšlenkové úlohy do dvou skupin:

1. Bezprostředně před výslechem lze vytvořit

a) myšlenkové úlohy, které může vyslychaný řešit na základě navozených asociací tak, že nastoupení lživé pozice je z morálního či etického hlediska nemožné nebo z jiného hlediska neúčelné a rozhodne se proto vypovídat pravdu,

b) myšlenkové úlohy, které může vyslychaný řešit na základě nedostatečně opodstatněných představ o množství a důležitosti shromážděných informací, svědčících o lživosti jeho výpovědi tak, že nastoupení lživé pozice se jeví morálně neúnosné nebo neúčelné.

Ad a) Součástí vnitřního výslechového prostředí je **objekt** (nebo jeho model), který je umístěn tak, aby na něj vyslychaný při výslechu viděl. Tento objekt má silnou vazbu na spáchanou trestnou činnost. Tato vazba je vyslychanému známa. V okamžiku, kdy si objektu všimne, začne řešit myšlenkovou úlohu, zda je či není účelné nebo morálně únosné, aby lživě vypovídal, když jeho lež je předem prohlédnuta. Většinou po tomto hodnocení své situace nastoupí cestu pravdivé výpovědi.

Příklad z praxe (při praktických příkladech u tohoto taktického postupu je čerpáno mimo jiné z periodika Československá kriminalistika⁶³):

• *Skupina mladistvých odcizila z obchodu několik lahví „Řízkého balzámu“. Před výslechem jednoho z nich postavil vyslychající na parapet několik těchto lahví, speciálně pro tento účel přinesených z obchodu. Při sepisování protokolu si vyslychající všiml, že podezřelý se bezděčně otáčí na tu stranu, kde stály lahve. Nechal tedy vyslychaného, aby řešil myšlenkovou úlohu, kterou si sám v hlavě vytvořil. Poté se jej zeptal, zda mu lahve něco nepřipomínají. Vyslychaný po zhodnocení své situace doznal předchozí trestnou činnost. V tomto případě by bylo také vhodné, aby vyslychající nekladl vyslychanému otázku žádnou a nechal jej, aby myšlenkový proces dokončil zcela spontánně. Pozor je třeba si dávat na otázky kapiózní, jak by byla např.: „Kde jsou ostatní lahve?“ Tato otázka by byla v rozporu s ustanovením trestního řádu, který zakazuje předstírání klamavých a nepravdivých okolností (§ 92 odst. 3 TrŘ).*

Ad b) Zde jde o myšlenkovou úlohu, která je zadána „vyslychanému prostřednictvím poskytnutí určité informace“⁶⁴. Tato informace musí být schopná

⁶²) KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 30

srov. MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš., vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 336

⁶³) viz KONRÁD, Z., PIKNA, B. *K některým problémům taktiky výslechu v procesu odhalování a vyšetřování trestné činnosti*. Československá kriminalistika, 1978, č. 4, s. 306

⁶⁴) tamtéž, s. 306

vyvolat žádanou reflexi. Při hodnocení dané informace hraje významnou roli to, zda vyslýchaný dobře zná objektivní skutečnosti spáchané trestné činnosti. Množství těchto znalostí může ovlivnit představu vyslýchaného o tom, jakými informacemi disponuje vyslychající. Po zhodnocení situace může vyslýchaný dospět k názoru, že lživá výpověď by byla naprosto neúčelná, a proto počne pravdivě vypovídat.

Příklady z praxe:

- *Odděleně ve vazbě čekají na výslech dvě ženy obviněné ze společného spáchaní trestného činu. Vyslychající zařídí vše tak, aby se po výslechu první obviněné setkaly obě ženy u dveří výslechové místnosti. Když první z nich vychází, vyslychající jí sdělí, že žádost o propuštění si může klidně napsat. Druhá obviněná řeší myšlenkovou úlohu, co první obviněná vypověděla, a dochází k názoru, že svou lživou výpovědí by si mohla pouze uškodit, tedy rozhodne se pro pravdivou výpověď.*

- *Dvě ženy obviněné ze spáchaní trestného činu jsou společně ve vazbě. Čekají na výslech. Vyslychající musí počítat s tím, že se obě ženy na výpovědi domluví. K výslechu jde první z nich, vypoví, co si s druhou obviněnou domluvily. Vyslychající se ženy na konci výslechu zeptá, zda to, co vypověděla, je pravda. Obviněná odpoví, že ano, a na to se jí vyslychající dotáže, zda je to tedy ochotna říci i před druhou obviněnou. První obviněné se zdá neúčelné odpovědět na danou otázku ne, a tak když přichází druhá žena k výslechu, pronese: „Věro, vypověděla jsem pravdu.“ Tato věta nutně ve druhé obviněné vyvolá reflexi a začne řešit myšlenkovou úlohu, zda opravdu první obviněná vypověděla pravdu. Většinou nastává situace, při které vypoví pravdu právě tato obviněná.*

2. V průběhu výslechu lze vytvořit

a) myšlenkové úlohy, které může lživě vypovídající řešit na základě navozených asociací tak, že setrvání na pozici lživé výpovědi je neúčelné a neudržitelné vzhledem k významu informací, svědčících o lživosti výpovědi a vzhledem k informovanosti vyslychajícího,

b) myšlenkové úlohy, které může vyslychaná osoba řešit na základě rozporu mezi fakty tak, že setrvání na lživé výpovědi je neúčelné vzhledem k informovanosti vyslychaného a vzhledem k významu důkazů svědčících o lživosti její výpovědi.⁶⁵

⁶⁵) srov. MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš., vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 336

srov. KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 30-31

srov. STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 120

Ad a) I v průběhu výslechu lze vyslychanému nepřímo předložit **objekt** (či jeho model), který má silnou vazbu ke spáchanému trestnému činu. Vyslychaný řeší, zda to, co je spojeno s daným objektem je mu tedy známo, je známo také vyslychajícímu. Pokud dojde k názoru, že ano, bude se mu lživá výpověď jevit jako neúčelná a nastoupí pozici pravdivé výpovědi.

Příklady z praxe:

- *Vyslychající sdělil vyslychanému, aby si rozmyslel vyjádření k tomu, jakým způsobem se dostal do objektu. Zároveň jej upozorní na to, že s kolegy již provedli ohledání místa činu, a tedy objekt detailně znají. Vyslychaný se mylně domnívá, že způsob jeho vniknutí do objektu vyslychající již zná, a proto mu zapírání přijde neúčelné.*

- *U výslechu podezřelého z trestného činu krádeže kabátu z bytu vstoupí do místnosti vyšetřovatel a přinese s sebou plášť (v tomto případě model nikoli originál). Uloží jej do zorného pole vyslychaného a současně předá vyslychajícímu „zápis“. Vyslychající přeruší výslech, přečte si záznam a poté jej odloží ke kabátu. Obnoví průběh výslechu slovy: „Trváte na své výpovědi?“ Vyslychaný po řešení myšlenkové úlohy většinou nastoupí pozici pravdivé výpovědi.*

Ad b) Jde o to, že vyslychaná osoba „na základě svých nedostatečně odůvodněných je přesvědčena o neotřesitelnosti své lživé výpovědi vzhledem k neinformovanosti a vzhledem k té skutečnosti, že je přesvědčena o tom, že vyslychající zcela věří její lživé výpovědi“⁶⁶. Vyslychající následně předloží prověřený důkaz, který popírá tvrzení vyslychaného, což vyvolá zvýšené emoční napětí včetně toho, že vyslychaný si v hlavě vytvoří myšlenkovou úlohu (pokud vyslychající zná relevantní informace usvědčující vyslychaného ze lživé výpovědi, proč tedy mu tedy ani nenaznačil svou nedůvěru k jeho výpovědi). Důkaz však musí být takového charakteru, aby se i samotnému vyslychanému jevila jeho výpověď nelogicky, což ovlivní výsledek řešení myšlenkové úlohy, a to tak, že vyslychaný dojde k závěru, že zastávanou pozici lživé výpovědi nelze již nadále udržet, a proto začne vypovídat pravdu.

Úspěšnost praktického použití tohoto postupu závisí je přímo závislá na několika okolnostech. Mezi ně patří zejména povaha a množství získaných informací, které nemusí být pouze důkazního charakteru. Tyto jsou získávány zejména prověřováním předchozí lživé výpovědi. Dále mezi ně patří důkladná příprava výslechu, která spočívá nejvíce v „analýze osobnosti vyslychaného, jež vyústuje v dynamický model myšlení vyslychané osoby“⁶⁷. Vyslychající se při vytváření tohoto modelu opírá o základní myšlenku lživé výpovědi. Další významnou okolností je možnost po určitou dobu před vyslychaným skrýt získané informace.

⁶⁶) KONRÁD, Z., PIKNA, B. *K některým problémům taktiky výslechu v procesu odhalování a vyšetřování trestné činnosti*. Československá kriminalistika, 1978, č. 4, s. 308

⁶⁷) tamtéž, s. 308

Příklad z praxe:

- *V daném případě šlo o pachatele recidivistu, který díky své vysoké inteligenci dokázal vysvětlit shromážděné nepřímé důkazy tak, že se nedaly procesně využít. Byly zajištěny dopisy, které psal své přítelkyni z věznice. Obviněný si dopisy čísloval, aby věděl, které dopisy přítelkyni došly. Vyšetřovatel si všiml, že v dopise č. 46 je v post skriptu uvedeno: „Dopis č. 45 spal.“ Vyhledal tedy dopis č. 45 a seznal, že se týká spáchané trestné činnosti. Při přímém předložení by jej však mohl inteligentní pachatel rovněž rozumně vysvětlit. Vyslýchající se tedy rozhodl pro níže uvedený postup: V průběhu výslechu nejprve upřesňoval výpověď obviněného. Poté mu předložil k vyjádření postupně podle čísel jednotlivé dopisy, ale po čísle 44 následovalo číslo 46. Obviněný dopisy opět vysvětlil, ovšem při objasňování dopisu č. 46 se ho vyslýchající mimochodem zeptal, proč napsal přítelkyni, aby předchozí dopis spálila. Obviněný vypověděl, že se v tom dopise se svou přítelkyní po údajné nevěře rozchází. Poté, co zjistil, že informace o její nevěře nebyly pravdivé, chtěl jí post skriptem naznačit, že dopis č. 45 již neplatí. Vyslýchající teprve nyní předložil vyslýchanému dopis č. 45 s otázkou, zda jde o tentýž dopis. Vyslýcháný znejistěl, prohlédl si dopis a zeptal se, jak dlouho má již tento dopis vyslýchající k dispozici. Ten mu popravdě odpověděl, že od počátku vyšetřování. Vyslýchající po krátké úvaze učinil pravdivou výpověď.*

Další příklad týkající se využití reflexivních úvah vyslýchaného:

- *V daném případě byli zadrženi dva podezřelí. Záměrně byli oba dva umístěni do cely předběžného zadržení. Bylo započato s výslechem prvního z podezřelých. Vyslýchající s ním ovšem zavedl rozhovor na téma fotbal a povídal s ním o zápase, který se hrál minulý týden. Nabídl podezřelému cigaretu, kávu a asi po dvaceti minutách jej poslal zpět k druhému podezřelému. Následoval samozřejmě rozhovor o tom, jak to u výslechu probíhalo. První podezřelý vypoví události popravdě. Poté si jej však vyslýchající znovu vezme k výslechu a opakuje se situace z prvního kola. Po navrácení se zpět do cely se jej druhý podezřelý opět ptá, jak výslech probíhal. Popisování dění u výslechu již nepůsobí tak přesvědčivě a poté, co je k výslechu odveden druhý podezřelý, u kterého již probíhá výslech normálně, začne tento řešit myšlenkovou úlohu spočívající v otázce, zda mu první podezřelý nelhal a zda by si svou lživou výpovědí nemohl nějak uškodit. Jak známo, člověk nikdy nemůže věřit druhé osobě tak jako sobě. Tedy si nikdy nemůže být jistý, že tato druhá osoba nevyověděla mimo rámec společné domluvy. Po zhodnocení situace počal druhý vyslýchající pravdivě vypovídat.*

Vyslýchající může v rámci těchto typických myšlenkových úloh vymyslet a použít jejich různé varianty. To bude záležet na konkrétních okolnostech případu a poznání osobnosti vyslýchaného. Vyslýchající však při tom musí dbát na veškerá pravidla trestního řádu a profesní etiky, jelikož nesprávným použitím tohoto postupu může vyslýchající předat vyslýchané osobě informaci, že nedisponuje dostatkem důkazů.

Také nevhodným způsobem vytvořená nebo vyvolaná myšlenková úloha může být považována za porušení zákonnosti.

Vyslýchající při tomto taktickém postupu (nejen při něm, v podstatě jde o celý průběh výslechu) musí dbát na to, aby svými otázkami nezpřístupnil vyslychaným osobám nepatřičné informace. Špatně položenou otázkou může vyslychající vyslychanému v podstatě sdělit, že o případu nic neví. Např.: „Za kolik jste diamant prodal?“ Pokud si vyslychající předem neověří, že diamant byl opravdu prodán, nebo půjde o osobu, která jej neprodala, jasně jí vyslychající sdělí, že žádné relevantní informace k případu nemá.

Pro použití tohoto postupu je třeba dodržení zejména těchto podmínek:

a) Vyslýchající se musí důvodně domnívat, že vyslychaná osoba vypovídá lživě, nebo má podezření, že se tato osoba lživě vypovídá teprve chystá.

b) Je prokazatelně zjištěno, že objekt nebo jeho substitut, který má být využit k navození asociací, je v konkrétním vztahu s vyšetřovanou událostí a vyslychanému je tento vztah znám.

c) Je prokazatelně zjištěno, že objekt, jehož substitut má být využit k navození asociací, existuje, a to mimo dosah vyslychané osoby.

d) Vytvořená myšlenková úloha logicky vyplývá z prvků procesu vyšetřování předmětné kriminalisticky relevantní události.

e) Vyslychaný řeší zadanou myšlenkovou úlohu spontánně nebo na základě nepřímého impulzu.

f) Je-li zajištěno obecné utajení důkazní situace ve vyšetřované věci před vyslychajícím.⁶⁸

Tento taktický postup může vyslychajícímu v praxi přispět zejména:

- k vytvoření variací myšlenkových modelů možných situací a jejich řešení
- ke zkoumání těchto modelů včetně jejich přeměny podle změny okolností a v tomto rámci tedy:
 - předvídat následky svého jednání a rozhodnutí, které pomůže vyslychajícímu s posouzením dalšího postupu ve vyšetřování
 - lépe se vyznat v konkrétních rizikových situacích
 - předvídat jednání vyslychaného

⁶⁸) srov. KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 30

- posuzovat význam dosud nezjištěných ale již předpokládaných důkazů z hlediska vyslychaného včetně včasného přijetí příslušných opatření sloužících k zamezení jeho odporu

- zapůsobit na proces rozhodování vyslychaného

Osoba, která hodlá lživě vypovídat nebo se teprve o svém postoji rozhoduje, promýšlí různé varianty, které mohou nastat při výslechu. Neví také, co přesně vyslychající již ví, a proto se s analýzou své situace pokračuje i v průběhu samotného výslechu. Zkoumá z projevů vyslychajícího, jakými informacemi již disponuje a hodnotí svou dosavadní výpověď z hlediska její účelnosti. Svou roli zde hraje i chování vyslychajícího, tedy to, zda působí dojmem, že dané výpovědi věří, či nikoli.

S využitím reflexivních úvah pachatele souvisí i dopouštění se **aktivních chyb**. Vyšetřovatel se těchto chyb dopouští záměrně a poskytne tak pachateli aktivně informaci, která měla zdánlivě zůstat utajena. Tím jej přiměje, aby na tuto informaci reflexivně reagoval. Vysvětlím popsané na praktickém příkladě. *Manžel s milenkou se dohodli, že zavraždí manželku. Společně provedli, jak měli smlouveno. Vyšetřovatel však situaci prohlédl, nemohl však ani jednomu z pachatelů nic dokázat. Manželka nosila drahocennou briliantovou brož, která však u jejího těla nebyla nalezena. Vyšetřovatel se domníval, že pachatelům bylo líto se brože zbavit, tak si ji ponechali. O briliantové broži se zdánlivě bezděčně zmínil před manželem a čekal. Manžel reagoval na poskytnutou informaci tak, že se rozhodl se usvědčujícího důkazu zbavit. Ve chvíli, kdy jej chtěl zahrabat na zahradě, byl zatčen.*

Hodnocení: V praxi není tento postup příliš využíván. Jeho užití je podmíněno vysokou vzdělaností vyslychajícího právě v taktických postupech překonávání lživé výpovědi, nadprůměrnými schopnostmi vyslychajícího ve vedení výslechu včetně jeho nikoli nízkého inteligenčního kvocientu a také bohatými zkušenostmi v této oblasti. Tento postup je pro mnohé vyslychající těžké pochopit, setkávají se s ním totiž víceméně pouze v kriminalistické literatuře, kde chybí příklady z praxe. Teoretický popis tohoto taktického postupu je příliš obecný, pro mnohé kriminalisty je obtížné představit si pod danou definicí odpovídající reálnou situaci. Dá se říci, že tento dílčí taktický postup má experimentální charakter.

Tento taktický postup může vytvořit zdání, že se jedná o předstírání klamavých či nepravdivých okolností. Při bližším zkoumání však toto zdání musí být vyvráceno. Jak vyplývá z uvedených příkladů, nelze například tvrzení, že obviněný si může napsat žádost o propuštění z vazby, považovat za předstírání klamavých či nepravdivých okolností, neboť toto právo mu vyplývá přímo z trestního řádu (§ 72 odst. 3 TrŘ).

Využití reflexivních úvah vyslychaného nelze efektivně použít zejména v případech, kdy jde o výslech osob mentálně zaostalých, které v podstatě nejsou sto myšlenkovou úlohu řešit v rozsahu, který je pro daný případ nutný. Tento postup je

vhodný a účinný zejména u výslechů obviněných (zejména k doznání), ale i u výslechů lživě vypovídajících svědků lze dosáhnout značných úspěchů. Svou odlišnou povahou je tento postup vhodný použít, jako jeden z mála, u recidivistů, kteří již vyslýcháni byli, a navíc také u inteligentních pachatelů, za což mu přikládám zvláštní význam.

Pokládám tento taktický postup za velmi efektivní v překonávání lživé výpovědi a nejen to, zastávám také názor, že využití reflexivních úvah lživě vypovídajícího je korunou mezi ostatními taktickými postupy. Jak vyplývá z uvedených příkladů, vyžaduje použití tohoto postupu značnou dávku představivosti, inteligence ale také ochoty a schopnosti vymyslet reflexivní úlohu, která se hodí na danou situaci. Pokud však vyslýchající pronikne do podstaty tohoto postupu a nebojí se ho v praxi použít, může v rámci svých schopností dosáhnout značných úspěchů.

6. Příklady dalších taktických postupů směřujících k překonání lživé výpovědi.

6.1 *Využití pořadí výslechů několika svědků a spoluobviněných*

Využití pořadí výslechů několika svědků a spoluobviněných bývalo v minulosti zařazováno mezi základní kriminalistickotaktické postupy. V současné době tomu tak již není, i přesto bych tomuto postupu ráda věnovala několik řádek, spíše poznámek z praktické činnosti vyslychajících pro doplnění daného tématu a popsání některých zvláštností daného postupu.

Předpokladem pro využití tohoto dílčího taktického postupu je to, že vyslychající má k vyšetřovanému případu již určité informace týkající se zejména osobností a vztahů mezi jednotlivými vyslychanými. Jestliže vyslychající nedisponuje konkrétními informacemi, jako např. v jakém vztahu jsou svědkové k podezřelému/obviněnému, nemůže efektivně tento postup využít. Využití pořadí výslechů několika svědků a spoluobviněných může do značné míry splývat s využitím reflexivních úvah lživě vypovídajícího, a to právě, pokud vyslychající nemá k dispozici požadované informace.

Dalším nutným předpokladem pro efektivní využití tohoto postupu je informovanost vyslychaného o tom, kolikátý je v pořadí výslechu. Aby byl tento postup využit opravdu pro k překonání lživé výpovědi, může být efektivně využit až u v pořadí nejméně druhého vyslychaného. Pokud totiž vyslychaný neví, že je již například pátým vyslychaným, nedojde k myšlenkovým operacím na téma, zda předchozí vyslychaný již něco neprozradil, a tudíž ani ke zvýšení emočního napětí. Proto je důležité, aby vyslychající zajistil, že informace o výslechovém pořadí se k vyslychanému dostane, například takto: „Tak pane Novák, už jsme vyslychali pana X, Y a Z, tak copak nám k dané věci řeknete?“

Využití pořadí výslechů lze využít i podpůrně k překonání lživé výpovědi. Pokud má vyslychající k dispozici nutné informace k použití tohoto postupu a samozřejmě také několik svědků či obviněných, vybere si k výslechu nejdříve osobu, u které důvodně předpokládá, že má zájem vypovídat a v nejlepším případě bude její výpověď pravdivá a úplná. Získáním těchto informací se výrazně zlepšuje jeho pozice vůči ostatním vyslychaným, kteří mohou z různých důvodů vypovídat nepravdivě či neúplně. Takovýto postup tedy primárně neslouží k překonání lživé výpovědi, ale pouze k předchozí přípravě pro možnost tohoto překonání.

Stejně tak vyslychající vyslechne nejprve osobu, která může vyličit skutečnosti z počáteční etapy trestné činnosti. Tento postup vyslychajícímu pomůže při dalším plánování taktiky vedení výslechu. Nejdříve je doporučeno vyslychat osoby podřízené obviněnému, aby je obviněný nestihl ovlivnit. Další možností je vyhledat v osobnostech vyslychaných nejslabší článek, u kterého je šance na obrat k pravdivé výpovědi nejvyšší.

Pokud jako svědek figuruje žena, která není v jakémkoli vztahu s obviněným, lze doporučit její přednostní vyslechnutí. Ženy mají velmi dobrý pozorovací talent na drobnosti a dokážou skvěle popsat např. oblečení pachatele. Naopak, pokud je svědkem žena, která má s obviněným blízký vztah, vyskytují se problémy s jejím výslechem. Pro milovanou osobu je totiž schopna lhát a v mnoha případech se vyslychajícímu nepodaří žádným způsobem její lživou výpověď překonat.

Příklad z praxe:

- *V případě loupeže benzínové pumpy figurovalo několik obviněných. Vyslychající nejprve vyslechl mladistvého, který neměl s pácháním trestné činnosti mnoho zkušeností, tudíž se dalo předpokládat, že jeho výpověď bude nejvíce odpovídat pravdě. Poté byli vyslechnuti postupně další dva obvinění. Nejprve vše zapírali, ale po předložení výpovědi mladistvého včetně prověřených okolností v ní uvedených, se doznali ke spáchání daného trestného činu.*

Hodnocení: Dá se říci, že tento taktický postup je využíván široce a to přímo z logiky věci. Vyslychající jej používají nevědomě, tedy i bez jeho speciální znalosti, protože vyplyne z konkrétních okolností. Jedná se však o velmi úspěšný a efektivní, i když pouze dílčí taktický postup k překonání lživé výpovědi. Jak je zřejmé již z názvu postupu, lze jej využít pouze v situacích, kdy v případě figuruje více vyslychaných (svědků, obviněných).

6.2 Využití taktických možností v mezích trestně procesního zákona (trestního řádu) o souvislém výkladu - monologu

Protivínský a Prerad uvádějí využití taktických možností v mezích trestně procesního předpisu o souvislém výkladu - monologu jako jeden ze základních taktických postupů překonávání lživé výpovědi.⁶⁹ Tento dílčí taktický postup však víceméně kopíruje obecná pravidla, která se dodržují při vedení výslechu. Jeho jednotlivá stadia jsou po zkušenostech z praxe poskládána tak, aby co nejvíce vyhovovala potřebám vyslychajícího. Jak již bylo uvedeno výše, zařazení monologu před dialog může významně pomoci vyslychajícímu ke zjištění informací, na které by se sám vyslychaného ve fázi dialogu nezeptal, jelikož o nich neví.

Tento taktický postup však do určité míry splývá také s taktickým postupem využití rozporů ve výpovědi vyslychaného a rozporů mezi výpovědí vyslychaného a dalšími důkazy. Nechat vyslychaného vypovídat nejdříve souvisle výrazně zvyšuje šanci na to, že se vyslychaný do své výpovědi zaplete. Vyslychaný také nemůže zjistit, jaké informace již vyslychající má a jeho případná lživá výpověď se může výrazně lišit s již

⁶⁹) srov. PROTIVÍNSKÝ, M., PRERAD, V. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, s. 81

zjištěnými fakty, což umožní vyslychajícímu využít těchto rozporů k překonání jeho nepravdivé výpovědi.

Příklad z praxe:

- *Podezřelý z trestné činnosti podal ve věci vysvětlení, při kterém nebylo do jeho monologu nijak zasahováno. V tomto vysvětlení uvedl osoby, které mu měly dosvědčit jeho alibi. O těchto osobách však vyšetřovatel neměl tušení a tímto tak získal informace o možných spolupachatelích. Vyšetřovatel poté zajistil důkazy, jako záznam z kamerového systému z místa činu a výpovědi možných spolupachatelů. Těm byl tento záznam předložen a vyslychající je poté vyzval k vysvětlení, jelikož záznam prokazoval jejich přítomnost na místě činu, tudíž nedávalo smysl, že poskytují alibi dalšímu podezřelému na úplně jiném místě. Na základě doznání těchto pachatelů byl podezřelý předvolán k výslechu, kde mu byl předložen soubor důkazů, pod jejichž tíhou se k trestné činnosti doznal.*

Hodnocení: Tento taktický postup je vyslychajícími využíván stejně jako předchozí i bez jeho konkrétní znalosti. Seřazení jednotlivých fází výslechu vyplývá i z trestního řádu, proto také využití tohoto postupu vyplývá z logiky věci. Tento taktický postup je vhodný pro překonávání lživé výpovědi svědka i obviněného a je proto široce využíván. Vyslychající si díky tomuto postupu může ověřit informace, které již měl dříve k dispozici, ale nemůže je použít jako důkaz.

7. Metody užívané k překonání lživé výpovědi

7.1 *Prověrka výpovědi na místě*

Prověrka výpovědi na místě je specifická metoda kriminalistické praktické činnosti spočívající v tom, že vyslechnutá osoba dobrovolně ukáže místa a objekty spojené s vyšetřovanou událostí, popíše na místě okolnosti potřebné k objasnění vztahu určitých objektů k vyšetřované události a demonstruje některé činnosti, přičemž vyšetřovatel zkoumá ukázané místo a objekty, porovnává výpověď s faktickou situací místa a dokumentuje průběh a výsledky prověrky výpovědi na místě.⁷⁰ Prověrka výpovědi na místě není tedy taktickým postupem, ale je kriminalistickou metodou.

Z. Konrád definuje prověrku výpovědi na místě jako „*specifickou metodu kriminalistické praxe, kterou se získávají kriminalisticky a právně relevantní informace srovnáváním dříve učiněné výpovědi s momentální objektivní situací místa a na něm se nacházejících objektů přímo demonstrováných dříve vyslechnutou osobou*“⁷¹.

Z hlediska trestního práva je prověrka výpovědi na místě „*specifický procesní úkon, který se užívá, je-li zapotřebí za osobní přítomnosti podezřelého, obviněného nebo svědka doplnit nebo upřesnit údaje důležité pro trestní řízení, které se vztahují k určitému místu*“⁷².

Prověrkou výpovědi na místě se zabývá, jelikož v ní jsou obsaženy vedle dalších i prvky výslechu. S pojmem výslech ji však nelze užít jako synonymum. Tato metoda slouží mimo jiné vyšetřovatelům také k prověření pravdomluvnosti vyslýchaného.

Tato metoda je jako samostatný vyšetřovací úkon uvedena v trestním řádu v § 104e a o její samostatnosti nelze pochybovat. Rozdíl mezi touto metodou a výslechem spočívá, jak plyne z její definice, v tom, že u prověrky výpovědi na místě jde o **srovnávání** momentálně objektivní situace místa a na něm se nacházejících objektů s protokolem o dřívější výpovědi. Osoba je nejprve vyslechnuta, poté je její výpověď v potřebné fázi zhmotněna, tedy daná osoba demonstruje a vysvětluje, co předtím vypověděla a následně vyslychající srovnává, zda se obě fáze ve svém obsahu shodují. Naopak podstatou výslechu je „*získání verbálního sdělení (výpověď) vydělením informace z paměťové stopy reprodukci vnímaného*“⁷³. U výslechu jde, jak je již výše uvedeno, o získávání informací z paměťových stop vyslýchaného. Jde o předpoklad pro uskutečnění prověrky výpovědi na místě.

⁷⁰) viz MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš., vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 341

⁷¹) KONRÁD, Z. *Prověrka výpovědi na místě*, Praha: Policejní akademie České republiky, Katedra kriminalistiky, 2006, s. 33

⁷²) JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání, Praha: Leges, 2010, s. 395

⁷³) KONRÁD, Z. *Prověrka výpovědi na místě*. Praha: Policejní akademie České republiky, Katedra kriminalistiky, 2006, s. 33

Už z názvu vyplývá, že tato metoda se zabývá prověřováním výpovědi, konkrétně to znamená, že se prověřuje pravdivost nebo alespoň věrohodnost této výpovědi. Vyslechnutá osoba má za úkol zejména demonstrovat události, které předtím popsala ve své výpovědi, popsat skutečnosti potřebné k pochopení vztahů daných subjektů, ukázat místa a objekty významné pro vyšetřování, atd. Cílem prověrky výpovědi na místě je vedle hodnocení pravdivosti výpovědi a získání nových důkazů též objektivizace výpovědi.

V průběhu prověrky výpovědi na místě se předchozí výpověď zpřesňuje, vyslechnutá osoba uvádí detaily, na které si v průběhu výslechu nevzpomněla, ale jejím nejvýznamnějším přínosem z hlediska překonávání lživé výpovědi je to, že umožňuje odhalení lži v předchozí výpovědi. Kromě toho, že negativně působí na vyslechnutého, tato metoda poskytuje vyšetřovatelům možnost rozhodnout o další taktice vyšetřování na základě nově zjištěných skutečností (např. nařídit nový výslech, kde vyslýchanému budou předloženy rozpory v jeho výpovědi a bude tak možno působit na jeho orientaci vypovídat lživě).

Příklady z praxe:

1. Jde o případ loupežného přepadení. S obviněným byla provedena prověrka výpovědi na místě. Byl požádán, aby ukázal místo, kde údajně odhodil zbraň. Zbraň však na daném místě nalezena nebyla, proto vyšetřovatelé přikročili k prohlídce bytu obviněného, kde se jim podařilo ji zajistit. Bylo prokázáno, že obviněný měl zbraň k dispozici i v době, kdy s ní byl spáchán trestný čin ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 TZ.

Prověrku výpovědi na místě nelze zaměňovat s **výslechem na místě činu**. Jak jsem již uvedla výše, prověrka výpovědi na místě není výslechem. Výslech na místě činu bývá využíván nejčastěji právě za účelem vyvrácení již dříve učiněné lživé výpovědi⁷⁴. Tedy jde o opakovaný výslech na místě, které souvisí s výpovědí. Pokud vyslýchaný trvá i na místě činu na své lživé výpovědi, předkládá mu vyslychající důkazy, které byly zajištěny na tomto místě a které jsou s touto výpovědí v rozporu. Zároveň požaduje po vyslýchaném, aby tyto rozpory logicky vysvětlil. Pro vyslechnutou osobu, jejíž výpověď je lživá, je velmi složité vypovídat tak, aby její lež dávala v reálném prostředí význam. Lež, kterou chtěla vyslechnutá osoba smysluplně nahradit pravdu, najednou nezapadá do skutečné situace. Osoba si je toho vědoma, většinou se snaží svou výpověď vysvětlit, aby ji přizpůsobila objektivní realitě, výpověď různě doplňuje a mění (pokud uzná, že zjištěné skutečnosti logicky vyvrací jeho lživou výpověď). To zvyšuje její emoční napětí, a pokud sama pod tíhou důkazů neustoupí ze své pozice lživé výpovědi, dává tento typ výslechu prostor k působení na obrat k pravdivé výpovědi vyslychajícímu.

⁷⁴) srov. MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš., vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 341

Hodnocení: Podle trestního řádu se metoda prověrky výpovědi na místě použije, je-li zapotřebí za osobní přítomnosti podezřelého, obviněného či svědka doplnit či upřesnit údaje důležité pro trestní řízení, které se vztahuje k **určitému místu**. Pro odhalení či překonání předchozí lživé výpovědi primárně neslouží. Význam má však podpůrný, po odhalení lži nebo nejasností v předchozí výpovědi na základě jejího provedení lze stanovit další postup ve vyšetřování jako zajištění stop z místa činu, nařízení dalšího výslechu, atp.

7.2 *Vězňovo dilema - teorie her*

V současné době zažívá teorie her nebývalý rozkvět. Propracovaná pravidla teorie her se používají v mnoha oblastech, především v matematice, matematickém modelování, ekonomii, ale dají se využít také při výslechu. Teorie her funguje na principu minimaxu. To znamená, že osoba (v našem případě obviněný) se při každém rozhodnutí zaměřuje na nejhorší výsledek (minimum), jehož může dosáhnout. Vybírá si takovou strategii, jejíž nejhorší výsledek je lepší než nejhorší výsledky ostatních strategií.⁷⁵ Nezáleží pak, co udělá druhý obviněný, jelikož nic už nemůže být horší než zvolené minimum.

Praktický příklad:

1. Policie odděleně vyslychala dva zloděje, kteří měli společně spáchat trestný čin krádeže, čímž způsobili značnou škodu. Vyslychající postupně oba navštíví a sdělí jim, že na základě nepřímých důkazů mohou být odsouzeni na dva roky, pokud se ani jeden z nich nepřizná. Pokud se přiznají oba dva, délka trestu odnětí svobody bude vyměřena v délce čtyř let pro každého z nich. Pokud se přizná jen jeden, bude odsouzen na jeden rok, ale délka trestu druhého obviněného bude činit osm let. Následuje uvažování obviněných o další taktice jejich postupu. Doznat se, či nikoli? Myšlenkové pochody lze znázornit na následujícím grafu.

⁷⁵) viz FOCUS, *Jak spočítat vítězství*. 100+1, zahraniční zajímavost, 2003, č. 22, s. 38

	Nepřízná se	Přízná se
Nepřizná se	2 roky <i>2 roky</i>	1 rok <i>8 let</i>
Přizná se	8 let <i>1 rok</i>	4 roky <i>Nashova rovnováha</i> <i>4 roky</i>

Červeně je označeno rozhodování a jemu odpovídající délka trestu prvního vyslychaného, černě pak rozhodování a délka trestu druhého vyslychaného. Na první pohled se zdá, že nejvýhodnější by pro oba bylo, kdyby se ani jeden nepřiznal. Zapírání však znamená vysoké riziko v případě, že se druhý vyslychaný dozná. Každý člověk si reálně uvědomuje, že není schopen ba ani ochoten věřit druhému na sto procent.

První vyslychaný může nejprve uvažovat, že druhý vyslychaný se nepřizná. To by znamenalo dva roky, když se také nepřizná, ale jen jeden rok, když se přizná. Výhodnější je tedy se přiznat. Druhá možnost je, že se druhý obviněný přizná. To znamená osm let, pokud se první obviněný nepřizná, ale jen 4 roky, pokud se přizná. I druhého hlediska je tedy přínosnější se přiznat.

Výsledek uvažování je tedy zcela jednoznačný. Pokud první obviněný není schopen odhadnout, co udělá druhý obviněný, je pro něj optimální strategií se přiznat, protože nebude riskovat nejhorší variantu, tedy trest odnětí svobody v délce osmi let. Obdobně však uvažuje i druhý vyslychaný. I pro něj je, pokud nedokáže odhadnout jednání spoluobviněného, nejbezpečnější se přiznat.

Podle pravidel teorie her by se měli oba vyslychaní přiznat. Délka trestu bude sice o dva roky delší, než by byla, kdyby oba zapírali. Tato strategie není tedy optimální, ale je nejjistější, nejméně riziková (princip minimaxu). Jednání obou vyslychaných směřuje k tzv. Nashově rovnováze (podle Johna Nashe z univerzity v Princetonu, držitele Nobelovy ceny za ekonomii, který pochopil, že přes všechnu snahu vyváznout z vězňova dilematu s prospěchem skončí obě strany nutně ve ztrátě. Nikdy si totiž nebudou věřit natolik, aby riskovali, že se druhý bude mít lépe na jejich úkor. Neodvratně tedy dosahují stavu - Nashovy rovnováhy).

Hodnocení: Teorie her - konkrétně využití vězňova dilematu lze pokládat za techniku řešení konkrétního problému. V praxi může uplatnit pouze za splnění zcela přesných okolností případu, mezi něž patří např.: vyslychající musí vůči obviněným disponovat určitými pákami v podobě důkazů, obvinění musí být minimálně dva a

neměli by se moc dobře znát (pokud by byli v příbuzenském vztahu, tento postup bych vůbec nedoporučovala).

Teorie her není v praxi příliš využívána a to z důvodu její přílišné teoretičnosti i specifických podmínek pro její úspěšné použití. Teorie her - konkrétně využití věžňova dilema jako taktického postupu překonání lživé výpovědi by bylo možno za určitých okolností zařadit pod taktický postup využití reflexivních úvah vyslýchaného.

8. Zvláštní formy zjišťování informací z paměťových stop vyslýchaného

8.1 Fyziodetekční vyšetření

Polygraf, jinak známý pod pojmem **detektor lži** (metoda související s použitím polygrafu se nazývá **fyziodetekce**), si lze představit jako přístroj, který zaznamenává především tlak, tep, frekvenci dýchání a vodivost kůže (souvisí s intenzitou potivosti kůže). Hodnoty, které polygraf zaznamenává, se mění v souvislosti na tom, jaké pocity vyslýchaná osoba prožívá. Psychologickou podstatou využití polygrafu je tedy asociační experiment. Tato metoda je zařazována spíše mezi psychologické, v praxi se však také vyskytuje, i když zejména je využívána v zahraničí (USA, Polsko, Izrael atd.)

Jak již bylo řečeno, „*přirozeností člověka je mluvit pravdu*“⁷⁶. Pojem známý laické veřejnosti jako „detektor lži“ evokuje představu, že polygraf dokáže rozpoznat, zda daná osoba lže, nebo mluví pravdu. Subsidiárně i k tomu výsledky fyziodetekčního vyšetření slouží. Pokud osoba lže, nutně ji pronásleduje obava z prozrazení. Strach je reakcí na tuto specifickou obavu a člověk se mu nemůže nijak bránit. Pocit strachu se projevuje změnami fyziologických hodnot člověka jako zrychlení tepové i dechové frekvence, zvýšená potivost kůže, změny krevního tlaku, snížení činnosti slinných žláz („vyschlo v ústech“), změny ve svalovém napětí, zvýšení mozkové aktivity, změny průměru zorniček, složení krve (adrenalin), frekvence mrkání očních víček, teplota kůže ale také změny v hlasové intonaci a další.⁷⁷ Některé z těchto změn mohou být právě polygrafem nebo i jinými přístroji zachycovány a následně vyhodnocovány.

Fyziodetekční vyšetření zahrnuje dvě používané metody, a to **metodu polygrafického testování** a **metodu hlasové analýzy**. Metoda polygrafického testování spočívá v tom, že vyslýchaný je napojen na přístroj, který snímá reakce některých jeho fyziologických hodnot. Na poslední články prstů (zejm. ukazovák a prsteník) jsou připevněny snímače, které zachycují hodnoty psychogalvanického reflexu (elektrická vodivost kůže). Tepová frekvence a krevní tlak se snímají pomocí senzoru připevněného na palci ruky.⁷⁸

Metoda hlasové analýzy je naopak prováděna bezkontaktně. Registrují se pouze hlasové intonace při odpovědích na kladené otázky, jsou tedy sledovány změny v hlase vyšetřované osoby pod vlivem emočního napětí. Metoda hlasové analýzy se používá souběžně s využitím metody polygrafického testování. Slouží jako zdroj dalších informací a umožňuje tím zvýšit stupeň spolehlivosti této metody.

⁷⁶) KOHOUT, J., DOHNALOVÁ, Z. *Fyziodetekční vyšetření - jeho vyžádání a použití*. Kriminalistický sborník, 2000, č. 2, s. 27-28

⁷⁷) blíže KOHOUT, J. *Co je to fyziodetekce*. Kriminalistický sborník, 1990, č. 8-9, s. 325-326

⁷⁸) KOHOUT, J., VRANÁ, J. *Fyziodetekční vyšetření a policejní praxe*. Kriminalistický sborník, 1992, č. 12, s. 476

Součástí této metody je **kladení** určité sady **otázek**, což tvoří psychologickou část polygrafického vyšetření. Důležité je vytvořit specifickou sadu otázek pro každou osobu. Tyto otázky působí jako podněty, které působí na pocity vyslychaného, toto cítění se projevuje právě změnami jeho fyziologických hodnot, které zaznamenává polygraf. Otázky jsou většinou koncipovány tak, aby na ně vyslychaný vypověděl ano či ne. Není však důležitá sama odpověď jako reakce vyšetřovaného na položené otázky.

K použití fyziodetekčního vyšetření je třeba předchozího výslovného souhlasu dané osoby. Tento souhlas má vyslychaná osoba možnost vzít kdykoli zpět. Použití této metody má podle výzkumů úspěch ve více než devadesáti procentech případů. Vyšetřovatel si většinou tuto metodu vybírá tehdy, potřebuje-li si ověřit svá podezření u několika určitých osob.

Důvod, proč fyziodetekci uvádím v této práci, je ten, že na základě jejích výsledků lze důvodně předpokládat, že daná osoba má informace významné pro trestní řízení, podpůrně její výsledky slouží k vyhodnocení, zda je předchozí výpověď konkrétní osoby úplná a věrohodná. Využití polygrafu v České republice nelze použít jako důkazní prostředek při řízení u soudu. To však neznamená, že v jiných zemích se výsledky fyziodetekce jako důkazní prostředek nepřipouští (např. USA, Izrael, Polsko, u některých soudců i v Japonsku). Přestože výsledek fyziodetekčního vyšetření není a nemůže být důkazem o vině či nevině osoby, která se vyšetření podrobila, může tento výsledek být jedním z pramenů cenných informací vedoucích ke zjištění nových skutečností, faktů, věcí, které se po zajištění procesní formou mohou stát důkazem nebo pramenem důkazu.⁷⁹

Pro diskuzi na téma, zda povolit výsledky fyziodetekce, je důležité zmínit § 89 odst. 2 TrŘ. Zde jsou uvedeny příkladmo určité možné důkazy, ale použitý výraz „zejména“ naznačuje, že výčet uvedených důkazů není konečný či uzavřený a zákonodárce předpokládá možnost rozšíření tohoto okruhu o další skutečnosti, které mohou za důkaz sloužit.⁸⁰ Podle trestního řádu může za důkaz sloužit vše, co může přispět k objasnění věci. Více než devadesáti procentní úspěšnost při použití této metody je velmi vysoká a může vyšetřovateli pomoci při rozhodování pro další postup ve vyšetřování. Navíc ani u žádného jiného důkazního prostředku neexistuje stoprocentní záruka jeho spolehlivosti.

Jak vyplývá z trestního řádu, nelze výsledky fyziodetekčního vyšetření vyloučit jako jeden z možných důkazních prostředků. Proto, aby však byly uznávány jako důkaz soudem, chybí v naší republice i přes dlouhodobou a hloubkovou diskusi a toto téma přesná právní úprava. Podle majora Karla Malého „*samotné psychofyziodetekční vyšetření nikdy nebude a asi by nemělo sloužit jako jediný důkaz k usvědčení*

⁷⁹⁾ KOHOUT, J., VRANÁ, J. *Několik poznámek k fyziodetekčnímu vyšetření v procesu objasňování trestné činnosti*. Československá kriminalistika, 1992, č. 4, s. 356

⁸⁰⁾ srov. KOHOUT, J., VRANÁ, J. *Detektor lži - fyziodetekční vyšetření*. Bulletin advokacie, č. 5, 1995, s. 43

*pachatele*⁸¹. V některých případech by se však mohl využít podpůrně. Jako například v příkladu vraždy dítěte otcem. Fyziodetekčním vyšetřením matky byla ona sama vyloučena z okruhu podezřelých. Na základě tohoto závěru byl prověřován otec dítěte, který byl následně (zejména po psychologických vyšetřeních) usvědčen z tohoto trestného činu. Samotnými výsledky fyziodetekčního vyšetření se soudce v daném případě nezabýval.

Hodnocení: Tato metoda je vhodná pro využití zejména v případech, které se týkají násilné trestné činnosti. Je také vhodná v případě, že ve věci je několik podezřelých a vyšetřovatel potřebuje některé osoby z podezření vyloučit, nebo u podezření z nepravdivého doznání. Naopak u osob, které jsou recidivisté, patologičtí lháři nebo u osob trpících duševní chorobou, která by mohla mít za následek například nepochopení významu kladených otázek, tuto metodu nedoporučuji, neboť u nich lež nevyvolá obvyklou reakci, která by se dala zachytit polygrafem. Také zdravotní stav vyšetřované osoby může způsobit snížení spolehlivosti použití této metody. Osoba může být například trvale nebo dočasně postižena chorobou, která jí působí intenzivní bolest, nebo nemoc osoby vyžaduje užívání léků, jejichž účinky mohou mít vliv na obvyklé reakce vyšetřovaného.

Ať už bylo této metodě věnováno mnoho pozornosti v odborných i laických publikacích, není obecně tato metoda v kriminalistické praxi využívána a samotní vyšetřovatelé o této metodě nemají hlubší znalosti. Je to dáno také tím, že tato metoda potřebuje ke svému využití právě polygraf. Také ten, kdo polygraf obsluhuje a klade vyslýchanému otázky, nemůže být kdokoli. Musí mít odborné znalosti v této oblasti a zdaleka neplatí, že každý psycholog je způsobilý tuto činnost vykonávat. Použití této metody vyžaduje také určitý časový interval, kdy se musí vyšetření připravit (pořadí a znění otázek).

Dle mého názoru by tato metoda mohla být velmi prospěšná v praxi, nezastávám však ideu, že by měla být připuštěna jako důkazní prostředek u soudu, jelikož i přes vysoké procento její úspěšnosti se v praxi vyskytly případy, kdy se určitým osobám podařilo „překonat“ polygraf, tedy dokázaly ovládnout své fyziologické reakce i přes lživé informace, které uvedly na dané otázky, a polygraf nemohl zaznamenat tyto fyziologické změny. Pokud by výsledky fyziodetekčního vyšetření byly připuštěny jako důkaz u soudu, takovéto případy by mohly znamenat, že osoba, která spáchala trestný čin, unikne spravedlnosti. Neobstojí tedy názory, podle kterých by mohly samotné výsledky fyziodetekčního vyšetření posloužit u soudu k vydání rozhodnutí o zproštění obžaloby ale i k odsouzení obžalovaného.

Tomu odpovídá i nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 32/95 ze dne 21. 05. 1996. Ten uvádí, že „*obecný soud musí sám rozhodnout o tom, jakými důkazními*

⁸¹) MALÝ, K. *Využití fyziodetekčního vyšetření jako důkazu v trestním řízení. Kriminalistický sborník*. 1992, č. 12, s. 471

prostředky bude objasňovat okolnosti, které jsou důležité pro náležité zjištění skutečného stavu věci a pro správné posouzení viny či nevinu obžalovaného. Vyplývá to z ústavního principu nezávislosti soudců při výkonu jejich funkcí a jejich vázanosti pouze zákonem... Soudcům není možné přikazovat, jaké důkazy mají v zájmu zjištění skutečného stavu věci provést a jakým způsobem je mají hodnotit. I samo hodnocení důkazů tedy přísluší obecným soudům“⁸².

Stěžovatel namítal, že soud neprovedl jím navržené důkazy, mezi něž řadil i záznam o svém vyšetření na detektoru lži. Tím mělo být porušeno právo rovnosti oproti obžalobě zaručené článkem 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a práva stěžovatele jako obviněného, vyplývající z čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8. Předchozími rozhodnutími soudů tedy mělo dojít k nezákonnému zásahu do ústavně zaručených práv a svobod stěžovatele ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky. Vrchní soud v tomto případě na otázku, zda lze jako důkaz provést záznam o vyšetření na detektoru lži, uvedl, že již dříve zaujal k této problematice negativní stanovisko a poukázal na předchozí rozhodnutí uvedené ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu České republiky pod č. 8/1993, podle kterého výsledky fyziodetekčního vyšetření nemohou být použity před soudem v trestní věci jako důkaz. Ústavní soud nehodlal zasahovat do rozhodování obecných soudů o použitých důkazech, avšak zastával názor, že případné provedení důkazu (vyšetření detektorem lži) by bylo nadbytečné, jelikož již provedené důkazy dostatečně prokázaly vinu obžalovaného. Ústavní stížnost byla (vedle uvedených i z dalších důvodů) zamítnuta.

Pro vyšetřovatele, který má v konkrétním případě více podezřelých, z nichž žádný trestnou činnost nedoznává (tedy je reálná možnost, že minimálně jeden z nich vypovídá lživě), může však být využití výsledků fyziodetekčního vyšetření cenným vodítkem pro eliminaci podezřelých osob.

8.2 Vyšetřovací hypnóza

V rámci tématu této diplomové práce se budu vyšetřovací hypnózou zabývat z hlediska otázky, zda může přispět k tomu, aby lživě vypovídající svědek či obviněný vypovídal pod jejím vlivem pravdivě.

Hypnózou se rozumí uměle navozený, změněný stav vědomí vyznačující se zvýšenou sugestibilitou a hyperkoncentrací pozornosti.⁸³ L. Čírtková uvádí, že „hypnóza bývá nejčastěji vymezována jako změněný stav vědomí“⁸⁴. J. Wójcikiewicz se

⁸²) Ústavní soud ČR sp. zn. I. ÚS 32/95 z 21. 05. 1996

⁸³) viz CHROMÝ, J. *Vyšetřovací hypnóza v trestním řízení?* Trestněprávní revue, 2006, č. 7, s. 210
srov. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 82

⁸⁴) ČÍRTOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, s. 163

kloní k názoru, že „hypnóza není žádný specifický stav, ale spíše technika, založená především na sugesci“⁸⁵.

Dle mého názoru je hypnóza stav, nikoli však specifický, protože hypnóza působí na každého jednotlivce jinak, proto nelze tento stav přímo konkretizovat. Na druhou stranu je hypnóza podle mne také technika založená především na sugesci. Hypnotizér používá sugesci k navození hypnózy a záleží jak na jeho schopnostech, tak i na míře hypnability (způsobivosti podléhat hypnóze) dané osoby, do jaké míry se mu to podaří.

J. Wójcikiewicz je znám svým spíše pesimistickým přístupem, kdy využití vyšetřovací hypnózy v trestním řízení spíše nedoporučuje a považuje prvotní nadšení pro možnost použití této metody za nepřiměřeně optimistickou. Na základě vlastních výzkumů tvrdí, že tato metoda není dostatečně úspěšná a spolehlivá. Jsou sice popsány případy, kdy vyslychaná osoba pod vlivem hypnózy vypověděla nová fakta, ale rozhodně tento výsledek není pravidlem. Mnoho autorů dokonce tvrdí, že pod vlivem hypnózy vyslychaná osoba často vypovídá nepravdivé informace a nedá se tedy říci, že by hypnóza měla výrazně pozitivní vliv na pravdivost výpovědi a možnost získání nových relevantních informací.

Na pravdivost výpovědi má vliv také osobnost hypnotizéra. Mezi ním a hypnotizovanou osobou vzniká totiž určitý vztah, který může znamenat jistou míru závislosti hypnotizovaného na hypnotizérovi. Hypnotizér dosahuje částečné kontroly chování, vnímání a myšlení hypnotizovaného pomocí udělovaných sugescí. To současně vyvolává otázku přípustnosti této metody při výslechu. Praxí je však prověřeno, že jakkoli je daná osoba pod vlivem hypnózy, nelze ji donutit k něčemu, co se přiči jejím morálním hodnotám. Dle J. Wójcikiewiczze není zásahem do práv obviněného, pokud se metoda použije s předchozím souhlasem vyslychané osoby. S tímto názorem se nemohu ztotožnit, jelikož daná osoba v mnoha případech nedokáže dopředu odhadnout svoje jednání pod vlivem hypnózy a nemůže tedy v žádném případě dát informovaný souhlas. Hypnóza představuje pro vyslychaného stav snadné zranitelnosti, čehož může hypnotizér snadno zneužít.

Častou chybou hypnotizéra ve snaze přimět osobu ke sdělení nových faktů jsou sugestivní otázky. To může mít za následek, že hypnotizovaná osoba si osvojí informaci obsaženou v otázce hypnotizéra, následně si ji uchová a může tvrdit tyto skutečnosti i po ukončení hypnózy, tím znehodnotí svou výpověď a vyšetřování případu se spíše ztíží.

Hodnocení: Vzhledem ke spíše negativním výsledkům i hodnocení úspěšnosti této metody celkově nedoporučuji tuto metodu k dalšímu využití v trestním řízení. Nevylučuji, že v konkrétních případech by vyšetřovatelům mohla přinést cenné poznatky, ale předpoklady nutné k jejímu úspěšnému použití nejsou zřejmé (zejména

⁸⁵) MUSIL, J. *Hypnóza v trestním právu a v kriminalistice*. Československá kriminalistika, 1991, č. 3, s. 276

zjištění hypnability konkrétní osoby). Používání této metody by znamenalo navázání spolupráce s experty v oblasti navození hypnózy, kterých prozatím není mnoho. Také spolehlivost této metody nebyla zatím v oblasti působení na vyslýchaného směrem k učinění pravdivé výpovědi prokázána.

Tento závěr však není absolutní. Oblast využití hypnózy je velmi málo probádaná, a proto nelze tvrdit, že by se v žádném případě nemohla v budoucnu využívat.

9. Obecné poznámky k taktickým postupům i metodám

Z výše uvedených příkladů je jasné, že jednotlivé taktické metody se mnohdy používají současně. Každá osobnost vyslýchaného je jiná a vyslychající může neúspěšně vyzkoušet některé z nich, než nalezne „tu pravou“. Podle schopností vyslychajícího a konkrétních okolností daného případu lze tyto metody také vhodně kombinovat.

Proces výslechu vyžaduje čas. Výslech nelze provést za deset minut. Bez náležité přípravy vyslychajícího před výslechem a studia osobnosti vyslychaného během výslechu není možné, aby poznatky z výslechu byly relevantní dopomoci významnému posunu ve věci směrem k jejímu objasnění.

Osobnost a schopnosti vyslychajícího má podle mého názoru při odhalování lživé výpovědi, ale zejména při působení na obrat vyslychaného k pravdivé výpovědi, rozhodující význam. Současná kriminalistická praxe klade na kriminalisty vysoké nároky a to v mnoha specifických oblastech. Proto bych ráda vyzdvihla úlohu, kterou mnozí z nich při plnění svých povinností hrají. Jsou povinni při výslechu plně vnímat jak obsah výpovědi vyslychané osoby, tak i projevy neverbální komunikace. Mimo důkladnou předchozí přípravu na výslech musí i v jeho průběhu analyzovat výpověď vyslychané osoby, hodnotit její pravdivost, hodnověrnost a poznatky takto získané použít při dalším vedení výslechu.

Z rozhovorů s osmi policisty z různých útvarů Policie ČR jsem dospěla k názoru, že plně kvalifikovaných schopných vyslychajících je velmi málo, mnoho jich v nedávné době také od Policie ČR odešlo. Mladí policisté nemají často od koho brát zkušenosti a dopouštějí se při procesu výslechu závažných chyb (nejčastěji, i když ne úmyslně, ve formě sugestivních otázek).

I pro zkušeného vyšetřovatele je mnohdy velmi těžké navázat pozitivní psychologický kontakt s vyslychaným, především pokud se týká pachatelů - recidivistů, kteří využívají svých zkušeností z předchozích průběhů trestních řízení při své výpovědi. Pachatelé - recidivisté často bývají při výslechu až drzí, čekají, jaké důkazy proti nim vyslychající má a fáze monologu často přechází rovnou do fáze dialogu. Vyslychající má proto velmi těžkou pozici, jelikož, pokud nemá zajištěn dostatek důkazů, obviněný mu ve své výpovědi jen těžko další poskytne.

Často dochází také k tomu, že problém je vůbec výslech vést, jelikož osoba odmítá vypovídat. Dále pak záleží na obratnosti vyslychajícího, který tento odpor či blok vyslychané osoby musí překonat. Poté, co ve výpovědi zjistí lživé tendence, se dle okolností musí rozhodnout pro nejefektivnější taktický postup. Žádný taktický postup ani metoda však nemají stoprocentní úspěšnost.

Jedno je však jisté, v každém případě je lépe lži předejít, než ji následně vyvracet.

10. Závěr

V mé diplomové práci jsem se zabývala taktickými postupy překonávání lživé výpovědi. Pozornost jsem věnovala také metodám, jejichž využití může mít význam při odhalování a následném překonávání nepravdivé výpovědi. Ústředními pojmy, které souvisí s taktickými postupy i metodami používanými k překonání lživé výpovědi, jsou výslech a výpověď.

Výpověď i výslech lze charakterizovat z pohledu, kriminalistického, psychologického a trestně právního. Z hlediska téma této práce je nejvýznamnější hledisko kriminalistické. Kriminalistka definuje výslech jako kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslýchaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslýchaného i vyslychajícího. V rámci této metody jsou používány taktické postupy, které mají za úkol pomoci vyslychajícímu překonat negativní postoj, který vyslychaný zaujal ke své výpovědi, tedy se rozhodl vypovídat lživě.

Veškeré taktické postupy i metody jsem hodnotila z hlediska jejich spolehlivosti a účinnosti při boji proti lživé výpovědi. U neobvyklých taktických postupů i metod jsem se zabývala také možnostmi jejich využití v budoucnosti. Srovnávala jsem u jednotlivých postupů také to, zda jsou vhodné při překonání lživé výpovědi svědka či obviněného (u obviněného jsem zjišťovala, zda je postup či metoda účinnější u pachatele recidivisty či nováčka).

Jednotlivé taktické postupy i metody jsem doplnila příklady z praxe. U některých taktických postupů, zejména u využití reflexivních úvah vyslychaného, praktické příklady téměř neexistují. To způsobuje, že tyto taktické postupy nejsou v praxi využívány, byť mohou při správném využití významně pomoci vyslychajícímu při působení na vyslychaného. Uvedenými příklady jsem se snažila přiblížit tyto postupy i metody jak policistům, kteří ve své praxi přijdou s výslechem do styku, ale i širší veřejnosti, která se o danou problematiku zajímá.

Některé taktické postupy nebo metody nejsou často využívány a ani kriminalisté o nich nemají širší znalosti. Mohou však být pro praxi významné, a proto považuji za důležité, že jsem jimi v této práci taktéž zaobírala. Danou problematiku jsem kvůli rozsahu své práce nemohla pojmout vyčerpávajícím způsobem. Zabývala jsem se však dle mého názoru nejdůležitějšími aspekty souvisejícími s daným tématem.

Vztah mezi vyslychajícími a vyslychanými vzniká a vyvíjí se v každém konkrétním případě jinak. Proto žádná univerzální metoda, která by se dala využít v případě zjištění lživé výpovědi, neexistuje. Důležité je, aby vyslychající při výslechu dbal práv vyslychané osoby a pravidel obsažených v trestně právních a dalších souvisejících předpisech. Pokud možno by se také neměl nedopouštět procesních chyb v průběhu

trestního řízení, jelikož obviněný může těchto chyb využít a provedené důkazy nemusejí být následně u soudu připuštěny. A právě pomoc při usvědčování pachatelů trestných činů tím, že jsou zajištěny důkazy svědčící o jeho vině, patří mezi jeden ze základních úkolů pracovišť SKPV.

Seznam použitých zkratk

TrŘ - zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

TrZ - zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

SKPV - Služba kriminální policie a vyšetřování

POUŽITÉ PRAMENY

Literatura:

- ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: EUROUNION, 1998
- ČÍRTKOVÁ, L. *Orientační odhad věrohodnosti výpovědi*. Kriminalistika, 1998, č. 3, s. 211-220
- ČÍRTKOVÁ, L., ČERVINKA, F. *Forenzní psychologie*. Praha: SUPPORT, 1994
- FOCUS, *Jak spočítat vítězství*. 100+1, 2003, č. 22, s. 36-38
- FÜLLGRABE, U. *Irrtum ud Lüge*. Stuttgart: Boorgerg, 1995
- FÜLLGRABE, U. *Vernehmungstaktik. Das Dilemma des Lügenentlarvens*. Kriminalistik, 1996, Nr. 2, s. 113-18
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000
- CHROMÝ, J. *Vyšetřovací hypnóza v trestním řízení?* Trestněprávní revue, 2006, č. 7, s. 210-213
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání, Praha: Leges, 2009
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání, Praha: Leges, 2010
- KOHOUT, J. *Co je to fyziodetekce*. Kriminalistický sborník, 1990, č. 8-9, s. 323-328
- KOHOUT, J., DOHNALOVÁ, Z. *Fyziodetekční vyšetření - jeho vyžádání a použití*. Kriminalistický sborník, 2000, č. 2, s. 27-30
- KOHOUT, J., VRANÁ, J. *Detektor lži - fyziodetekční vyšetření*. Bulletin advokacie, č. 5, 1995
- KOHOUT, J., VRANÁ, J. *Několik poznámek k fyziodetekčnímu vyšetření v procesu objasňování trestné činnosti*. Československá kriminalistika, 1992, č. 4, s. 355-362
- KOHOUT, J., VRANÁ, J. *Fyziodetekční vyšetření a policejní praxe*. Kriminalistický sborník, 1992, č. 12, s. 476-484
- KONRÁD, Z., VESELÁ, J. *Rekognice*. Praha: Policejní akademie České republiky, Katedra kriminalistiky, 2008
- KONRÁD, Z., NĚMEC M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008

- KONRÁD, Z., PIKNA, B. *K některým problémům taktiky výslechu v procesu odhalování a vyšetřování trestné činnosti*. Československá kriminalistika, 1978, č. 4, s. 303-309
- KONRÁD, Z., *Prověrka výpovědi na místě*. Praha: Policejní akademie České republiky, Katedra kriminalistiky, 2006
- KONRÁD, Z.: *Vysvětlení - zvláštní druh výslechu?* Kriminalistika, 1999, 4, s. 295-299
- MALÝ, K. *Využití fyziodetekčního vyšetření jako důkazu v trestním řízení*. Kriminalistický sborník, 1992, č. 12, s. 468-471
- MATIÁŠEK, J. *Taktika výslechu svědka*. Praha: Knihnice kriminalistického přehledu, Generální prokuratura - odbor vyšetřování, 1968
- MATIÁŠEK, J., BÁRTA, B., SOUKUP, J. *Výslech a psychologie*. Praha: Orbis, 1966
- MATIÁŠEK, J., SOUKUP, J., BÁRTA, B. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968
- MUSIL, J. *Hypnóza v trestním právu a v kriminalistice*. Československá kriminalistika, 1991, č. 3, s. 276 - 279 (recenze na monografii J. Wójcikiewiczze)
- MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. rozš. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004
- NĚMEC, M. *Kriminalistická taktika pro policisty*. Praha: EUROUNION, 2004
- PAVLOVSKÝ, P. a kol. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3. rozš. a aktualizované vydání, Praha: Grada Publishing, a.s., 2009
- PROTIVINSKÝ, M., MUSIL, J., PRERAD, V. *Taktika výslechu v přípravném řízení trestním*. Praha: SPN, 1987
- PROTIVINSKÝ, M., PRERAD, V. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. Praha: SPN, 1978
- SAFERSTEIN, R. *Criminalistics*. New Jersey: Prentice-Hall, 2001
- SOUKUP, J. *Sebeobvinění a nepravdivá doznání*. Praha: Ústav kriminalistiky Právnické fakulty UK, 1973
- SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. Praha: Portál, 2003
- STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005
- WALDNER, H. *Kriminalistisches Denken*. Heidelberg: Kriminalistik - Verl., 2002

Použité právní předpisy:

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, *trestní řád*, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník*, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 500/2004 Sb., *správní řád*, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 273/2008 Sb., *o Policii České republiky*, ve znění pozdějších předpisů

ústavní zákon č. 1/1993Sb., *Ústava České republiky*, ve znění pozdějších předpisů

ústavní zákon č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod*, ve znění pozdějších předpisů

Charta základních práv Evropské unie

Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Použitá soudní rozhodnutí:

Ústavní soud ČR sp. zn. I. ÚS 32/95 z 21. 05. 1996 - Nález - negativní stanovisko

NS ČR, Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek č. 8/1993

Resumé

The tactical procedures if overcoming the false testimony

The subject of my diploma work is the tactical procedures of overcoming the false testimony. I also dealt with methods, which can be used for revelation and overcoming the untrue testimony. The central concepts which are connected with tactical procedures and methods are the testimony and the interrogation.

The interrogation and testimony can be characterized from the psychological, criminalistic and legal view. Concerning my diploma work the criminalistic view is the most important. Criminalistics defines the interrogation as the criminalistic method, which is used (under the law) to obtain criminalisticly- and law-important information from the memory of the interrogated person. This is done by the testimony and the rights of the both of the interrogator and the interrogated person have to be strictly observed. In this method are used the tactical procedures, which can help examiner to overcome the false testimony.

I evaluated all tactical procedures and methods according to their reliability and effect in the fight against the untrue testimony. I also dealt with the possibility of using the unusual tactical procedures and methods in the future. I compared all procedures and methods if they are right for overcoming the false testimony of the witness or accused person (I was investigating if the procedure or method is more effective in false testimony of habitual offender or new offender).

All tactical procedures and methods were completed with the practical examples. In some cases (particularly in the usage of reflective ideas) practical examples almost don't exist. Due to this situation these procedures and methods can't be used in practice. But they could be very useful for helping the interrogator to influence interrogated person. I gave the examples to bring the procedures and methods near both to policemen, who come into contact with the interrogation, and to the public, that is interested in this theme.

Some of the tactical procedures and methods can't be used in practice because the interrogators don't know them well. I think it is very important to remind them because they can be very useful in practice. In my work, which is limited, I couldn't treat with all problems of this theme. In my opinion I dealt with the most important parts of this topic.

Relationship between the interrogator and interrogated person always develops in different way, so universal procedure or method, which could be used in the situation of false testimony, doesn't exist. It is very important to keep the rights of the interrogated person and procedural rules, which are contained in the criminal law. The interrogator mustn't make procedural mistakes, because accused person might use these mistakes to

make evidences inapplicable before the court. And mainly the assistance with conviction of the offenders by obtaining incriminating evidences relates to the basic tasks of the Police.

Klíčová slova

taktický postup / tactical procedure

lživá výpověď / false testimony